

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ευριπίδης Γαραντούδης, *επίκουρος
Καθηγητής του Πανεπιστημίου
Αθηνών*

Σοφία Χατζηδημητρίου,
Σχολική Σύμβουλος

Θεοδώρα Μέντη, *Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δημήτριος Σουλιώτης,
*Αναπληρωτής Καθηγητής του
Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*
Βασίλειος Τσιλιμίγκρας, *Σχολικός
Σύμβουλος*

Γεώργιος Ελευθερόπουλος,
*Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ελένη Κεχαγιόγλου, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, Σύμβουλος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ηλίας Γιούρης, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Αλέκος Φασιανός, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ευριπίδης Γαραντούδης
Σοφία Χατζηδημητρίου
Θεοδώρα Μέντη**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Πάσχα τ' Απρίλη

Το διήγημα που ακολουθεί προέρχεται από τη συλλογή διηγημάτων Η φλέβα του λαιμού (1998) του Θεσπρωτού συγγραφέα Σωτήρη Δημητρίου. Ο ενήλικος αφηγητής – συγγραφέας περιγράφει με νοσταλγία τις παιδικές και εφηβικές μνήμες του από τις διακοπές του Πάσχα στο χωριό του, που συνορεύει με την αλβανική μεθόριο.

Ο Απρίλης ήταν κάποτε για μένα - τώρα πια έχει μπει κι αυτός στο χωνευτήρι των πολλών και επαναλαμβανόμενων εικόνων και εμπειριών- το Πάσχα στο χωριό μου. Όχι όμως με το θρησκευτικό του μέρος, παρά μόνον αμυδρά.

**Μεγάλη Πέμπτη, εγώ και τ'
αδέρφια μου ξεκινούσαμε το πρωί
με το λεωφορείο. Ολόκληρο ταξίδι.
Φτάναμε στη γέφυρα του Καλαμά.
Μια γέφυρα σιδερένια, βαθυπρά-
σινη, απ' τον καιρό του Εμφυλίου.**

**Αφού γινόταν ο έλεγχος των
ταυτοτήτων απ' τους φαντάρους
του φυλακίου – στιγμές έντονες για
τις παιδικές καρδιές μας –, το
λεωφορείο, αργά αργά, έμπαινε στη
γέφυρα. Κραπ, κραπ, χτύπαγαν κι
έτριζαν οι σιδεριές. Το νερό από
κάτω ορμητικό, θολοπράσινο απ'
τις πυκνοφυτεμένες όχθες.
Έλιωναν τα χιόνια.**

**Από εκεί και πέρα άρχιζε ένας
άλλος κόσμος.**

**Στο Φιλιάτι κάναμε υποχρεωτική
στάση τρεις με τέσσερις ώρες. Γι'
αυτές τις ώρες – που τις περνούσα-
με στο καφενεδάκι του σταθμού –**

δεν αγαπούσα και πολύ αυτή την κωμόπολη, τόσο λαχταρούσα το χωριό μου.

Το καφενεδάκι ήταν γεμάτο ταξιδιώτες για τα πανωχώρια των Φιλιατών. Εκεί άρχιζαν τα πρώτα «ποιανού είσαι εσύ, μωρέ παιδάκι μου;», «ετούτη μοιάζει της μάνας της» απ' τους χωριανούς μας και τα πρώτα φιλιά. Πρόγευση απ' το χωριό μου παρηγορητική.

Επιτέλους, το απομεσήμερο το λεωφορείο αγκομαχώντας, γιατί ήταν ασφυκτικά γεμάτο και ο δρόμος χωμάτινος, ανηφορικός, όλο κογκέλες,* ξεκίναγε για τα χωριά της Μουργκάνας.

Αϊ-Νικόλας, Άγιοι Πάντες, Παλιοχώρι, ανηφόρες, στροφές, μια στροφή ακόμα και να το χωριό μου,

*κογκέλες: στροφές

η Πόβλα. Μαγευτικός δρόμος, μαγευτικά χωριά. Λες και οι πλαγιές οι ντυμένες με κουμαριές, τσέρα, χελιδρονιές,* δάφνες, οι χείμαρροι που ξεπηδούσαν εδώ και κει, τα λιθάκια και τα μονοπάτια ενσωμάτωσαν ό,τι ομορφότερο και ευγενέστερο από τις ανθρώπινες ζωές αιώνων.

Ακόμα και σήμερα, αυτή η διαδρομή, αυτά τα χωριά είναι για μένα μια διαδρομή πνευματική, μια διαδρομή νοσταλγίας και καημού.

Στο χωριό μου φτάναμε το μούσγκωμα.* Μας άφηνε το λεωφορείο στη Θελεσουριά, όπου ήταν ένα μικρό εικόνισμα, ο Αϊ-Θανάσης.

*κουμαριές, τσέρα, χελιδρονιές: λουλούδια, θάμνοι και βλάστηση της περιοχής

*μούσγκωμα: σούρουπο

**Ο όγκος της Μουργκάνας
μπροστά μας. Στην κορφή το βουνό
είχε ακόμα χιόνια, που άστραφταν
από ένα χιλιόχρωμο ηλιοβασίλεμα.
Εκεί που χανόταν ο ήλιος ήταν ένας
τόπος αγαπημένος, μυστηριακός,
αβάδιστος. Ήταν η Βόρειος
Ήπειρος.**

**Στη Θελεσουριά, κατεβαίνοντας
απ' το λεωφορείο, μας χτύπαγε
ευχάριστα ένα ψυχρό αεράκι που –
Κύριος οίδε πώς – το 'χα συνδέσει
με τη Βόρειο Ήπειρο, με την
Αλβανία. Μήνυμα από μια άλλη
ζωή, πιο ενδιαφέρουσα, πιο
πλούσια, πιο αινιγματική. Περιττό
να πω ότι δεν ήξερα τίποτα για
ιδεολογίες, πολέμους και άλλα, και
οι δικοί μου, συγγενείς και χωρια-
νοί, μιλούσαν λίγο και ασαφώς,
κάτι που μεγάλωνε το μυστήριο.**

Φτάναμε με τα ποδάρια στο σχολειό, κατόπι μια απότομη κατηφοριά μάς έβγαζε στην πλατεία του Νικόπλου, όπου ήταν το περίπτερο του μπαρμπα – Μήτση μας. Μας καρτέραγε με ζαχαρωτά και φιλιά. Κατόπι σταματούσαμε στο πατρικό της μάνας μου για λίγο, να δώσουμε τσιγάρα στον παππού, και κατόπι σφεντόνα για το πατρικό μας, για τη γιαγιά μας.

Σε όλη αυτήν τη διαδρομή η μύτη μας είχε πανηγύρι. Φρέσκια, ξάστερη ανάσα ανακατεμένη με τ' αγριολούλουδα του Απριλίου – φράξο, μανούσια, ζουμπούλια, μοσφακίδια. Τον τόνο τον έδιναν όμως οι καβαλίνες,* η κοπριά, το νοτισμένο χώμα.

*καβαλίνες: περιπτώματα, κυρίως αλόγου ή άλλου υποζυγίου

Στο πατρικό μας. Τόπος
θαλπωρής. Ένα μικρό σπιτάκι με
δυο κάμαρες, κατώι για τις αίγες,*
μπλατσαριό,* ένας μικρός κηπάκος
και η επιβλητική και συγχρόνως
γλυκύτατη παρουσία της γιαγιάς
μου. Μας μάζευε με πατάτες γιαχνί.
Μοσκοβόλαγε ο τόπος. Κατόπι
κοιμόμασταν όλοι μαζί
στρωματσάδα κι αυτή στη μέση.

Το πρωί μάς ξυπνούσαν
πετεινοί, γομάρια,* αίγες, βετούλια*
φωνούλες απ' τις γυναίκες που
φούρνιζαν, σκούπιζαν, έκοβαν
κλαρί. Μαζεμένο το χωριό,
αμφιθεατρικά χτισμένο,
δημιουργούσε τέλεια ηχητική.

*αίγες: κατσίκες

*μπλατσαριό: αποθήκη

*γομάρια: γαϊδούρια

*βετούλια: μικρά τραγιά

«Ω Αγγελούδω, ξύπνησαν τα παιδιά;», ακούγαμε τη θειάκω Λόλα απ' το δίπλα μαχαλά.

«Ξύπνησαν, μωρ' συμπεθέρα».

«Αυγά έχεις; Θέλεις;»

«Έχω, έχω».

«Καλά, στείλ' τα μου κατόπι».

Άρχιζε το πανηγύρι. Τρεχαλητά με τ' άλλα παιδιά, επισκέψεις στις θείες, βόλτες στους κήπους του Μάμα, στ' αμπέλια της Φέρας, στην Αϊ-Παρασκευή. Άρχιζαν δειλά να κοκκινίζουν οι πρώτες κουτσουπιές.* Τα τριαντάφυλλα, πυκνόφυλλα και μοσχομυριστά, ροζ – άσπρα, ήταν παντού. Στις αυλές και στους φράχτες. Σου έσπαιναν* τη μύτη.

Από την Ανάσταση θυμάμαι κάπως τις στρακαστρούκες, που τις

*κουτσουπιές: χαρουπιές

*έσπαιναν: έσπαγαν (μεταφορικά)

πιέζαμε με τις σόλες. Ακόμα κι εκείνη την ώρα του πανδαιμόνιου εγώ είχα το μυαλό μου στ' αστέρια του ορίζοντα, πάνω απ' τον απαγορευμένο τόπο.

Την άλλη μέρα, όλο το χωριό ανέβαινε στην κορυφή του διπλανού βουνόπλου, που ήταν το φυλάκιο Γκελίλι, για επίσκεψη στους στρατιώτες. Τους πηγαίναμε αυγά, κουλούρια κι εκείνοι μας έδιναν γαλέτες.

Χαρούμενα, απλά παιδιά, μας άφηναν να δούμε και με τα κιάλια μέσα στο Αλβανικό. Φέρναμε κοντά μας εικόνες από ανθρώπους, κυρίως γυναίκες να σκάβουν εν σειρά ή να κάνουν άλλες δουλειές, πάντα σε ομάδες. Είχαν κατασκευάσει και μια τεχνητή λίμνη για την άρδευση. Παρ' όλο που με τα κιάλια είχα απτό το αντικείμενο της

περιέργειας μου, η έλξη και το μυστήριο βάθαιναν.

Άκουγα ιστορίες τα κατοπινά χρόνια για κατασκόπους, που χαμογελώντας χαιρέταγαν από απόσταση τις γυναίκες στ' αμπέλια. Αυτές ανατρόμαζαν κι αυτοнуούς τους κατάπιναν τα λόγγα.* Το πέραςμα αυτών των μυστήριων ανθρώπων το 'χω επίσης συνδέσει με το ψυχρό αεράκι που μας υποδεχόταν στη Θελεσουριά.

Όταν αναχωρούσαμε, χαράματα, για την Ηγουμενίτσα ήταν για μας Μεγάλη Παρασκευή. Πονούσαμε και τα τρία, λες και μας ξερίζωναν. Η αδερφή μου με κλάματα και φωνές, «γιαγιά μουουου», ξύπναγε το χωριό. Εγώ βασιόμουνα και έκλαιγα κρυφά, με τρόπο αξιοπρεπή, και

*λόγγα: θαμνώδη δάση

για να το πετύχω αυτό σφιγγόμενα και βλοσύρεα.* Δε θέλαμε, αρνιόμασταν ν' αποχωριστούμε τη γιαγιά Αγγελούδω, το χωριό. Και πού να πηγαίναμε; Στο βασανιστήριο της τότε – και τώρα – εκπαιδεύσεως.

Μόλις πήγα στο Γυμνάσιο, βαθμιαία – κι απ' το Λύκειο μόνιμα πλέον – πάει το χωριό και η γιαγιά. Δεν πάταγα το πόδι μου. Σινεμάς, ξένη μουσική, ερωτικά σκιρτήματα, κατόπι σπουδές εν Αθήναις – άλλη θλιβερή ιστορία αυτή –, μέχρι τα τριάντα μου δεν είχα καμιά ψυχική σχέση κι επαφή.

Μεγάλος ήμουν – τι μεγάλος, άντρας γκοτζάμ γαϊδούρι – όταν μας έστειλε η γιαγιά μου μήνυμα, έναν πικρό Απρίλη, να πάμε να

* βλοσύρεα: κατσούφιαζα

περάσουμε το Πάσχα μαζί της. Δεν πήγα. Μετά από λίγο πέθανε. Δεν θυμάμαι να μου στοίχισε. Ούτε στην κηδεία της πήγα. Με είχε καταλάβει εξολοκλήρου ο εαυτός μου.

Πέρσι πήγα στο χωριό μου, μετά τη Λαμπρή, για ολιγόωρη επίσκεψη. Το πατρικό μου χορταριασμένο, ετοιμόρροπο. Ο κηπάκος του πνιγμένος στην άγρια βλάστηση.

Τζαρκάλεα* στην αγαπημένη κάμαρη των παιδικών μου χρόνων και κάπου βρήκα την αστυνομική ταυτότητα της γιαγιάς μου. Ολοκαίνουρια. Απ' τη μικρή φωτογραφία με κοιτούσε πάλι μ' εκείνη την αγάπη της, που μας έθρεψε και μας εφοδίασε για μια ολόκληρη ζωή.

Το χωριό περίπου έρημο. Ούτε γομάρια άκουσα ούτε φωνές από

*τζαρκάλεα: έψαχνα

γυναίκες και παιδιά. Πήγα στο μαγαζάκι του άλλου μου θείου, του Μήτση Έξαρχου. Κάποια στιγμή, δυο φαντάροι με πλήρη πολεμική εξάρτυση έφεραν δυο Αλβανούς αιχμαλώτους. Ξέπνοοι* όλοι. Ένας φαντάρος – Αθηναίος, όπως έμαθα μετά – έβριζε τον κωλότοπο, τους κωλοαλβανούς. Έκατσαν στον πάγκο και ο θείος μου τους κέρασε αμέσως λουκούμια.

Οι Αλβανοί τα έφαγαν λαιμαχτικά* και λερώθηκαν μεριές μεριές απ' τη σκόνη. Καίτοι* είχαν κακό χάλι απ' την ταλαιπωρία, τινάχτηκαν και καθαρίστηκαν με επιμέλεια.

Σ. Δημητρίου, *Η φλέβα του λαιμού,*
Πατάκης

*ξέπνοοι: κουρασμένοι, εξαντλημένοι *λαιμαχτικά: με λαιμαργία

*καίτοι: αν και, μολονότι

Κωνσταντίνος Παρθένης, Τοπίο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποια συναισθήματα είχε ο αφηγητής κάθε φορά που πήγαινε στο χωριό του για το Πάσχα και πού οφείλονται αυτά;
- 2** Ο αφηγητής έχει κρατήσει στη μνήμη του όλες εκείνες τις εμπειρίες του χωριού του που απολάμβανε μέσω των αισθήσεων. Βρείτε τις οπτικές, ακουστικές, οσφρητικές κ.λπ. εικόνες του κειμένου.

3 Πώς παρουσιάζονται οι μορφές των συγγενικών προσώπων του αφηγητή και για ποιους λόγους ξεχωρίζει η γιαγιά Αγγελούδω;

4 Πώς εξηγεί ο αφηγητής την αλλαγή των συναισθημάτων του απέναντι στο χωριό και στους συγγενείς του, όταν μεγάλωσε; Πώς κρίνετε αυτή την αλλαγή;

5 Βρείτε τα σημεία στα οποία ο αφηγητής αναφέρεται στους Αλβανούς, ως παιδί και ως ενήλικος. Πώς τους αντιμετωπίζει σε κάθε περίπτωση και γιατί;

6 Η αφήγηση της ιστορίας γίνεται μέσα από την οπτική γωνία του ώριμου αφηγητή που θυμάται την παιδική του ηλικία. Ποια διάθεση έχει ο ώριμος αφηγητής απέναντι στο παρελθόν του; Βρείτε τις σχετικές αναφορές του στο κείμενο.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ **Σημειώστε πάνω στο χάρτη τη διαδρομή που ακολουθούσε ο αφηγητής για να φτάσει στο χωριό του και τους τόπους από όπου περνούσε. Αν έχετε τη δυνατότητα, εξετάστε επίσης πώς εκτελείται σήμερα αυτό το δρομολόγιο.**
- ◆ **Γράψτε ένα δικό σας αφηγηματικό κείμενο με θέμα τις πασχαλινές διακοπές σας στο χωριό.**

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Χρονικό

Το ποίημα περιλαμβάνεται στη συλλογή του Λ. Ξανθόπουλου Αντίψυχα (1982). Μέσα από τις ατομικές ζωές των προσώπων μιας οικογένειας παρακολουθούμε από τη μια τη συνύπαρξη των μελών της οικογένειας (πατέρα, μητέρα) και από την άλλη τη μετάβαση από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής σε νέες αναζητήσεις τις οποίες εκφράζουν οι αβέβαιες τύχες των δυο γιων.

Δημήτρης
Γιολδάσης,
Καπνοχώραφα

Ο πατέρας είπε
αγαπώ τον ξεραμένο καπνό
έγινε καπνεργάτης

η μητέρα γύρεψε παιδιά
ταίρι και σπιτικό
ζευγάρωσαν*

ο μεγάλος
έψαχνε από παιδί
τον κούρασαν οι μάχες

ο μικρός
δε ζήτησε τίποτα
έφυγε σε ξένο τόπο

το σπίτι μπογιατίζεται κάθε χρόνο
ο πατέρας βγήκε στη σύνταξη
η μητέρα χτίστηκε στις κάμαρες*
ο μικρός γίνηκε

σιδερόδρομος μακρύς

*ζευγάρωσαν: παντρεύτηκαν, έκαναν οικογένεια *κάμαρες: δωμάτια

κι ο μεγάλος σκέφτηκε να πει
αγαπώ τον ξεραμένο καπνό

άργησε προκόψανε* οι μηχανές

Λ. Ξανθόπουλος,
Αντίψυχα, Ανδρομέδα

*προκόψανε: προόδευσαν

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Παρατηρήστε τη δομή του ποιήματος. Τι δηλώνουν τα ενδιάμεσα κενά και πώς συνδέεται ο τίτλος με το περιεχόμενο του ποιήματος;

2 Αντιστοιχίστε κάθε μέλος της οικογένειας με τη δράση και το ρόλο που ανέλαβε στη ζωή του. Ποιος ανθρώπινος τύπος σάς προκαλεί μεγαλύτερο ενδιαφέρον και γιατί;

3 «Ο μεγάλος κουράστηκε από τις μάχες» - «ο μικρός έγινε σιδερόδρομος» - «η μητέρα χτίστηκε στις κάμαρες». Πώς αντιλαμβάνεστε αυτούς τους στίχους για τη ζωή του κάθε προσώπου;

4 Ποια σημασία έχει η επανάληψη του δεύτερου στίχου στο τέλος του ποιήματος; Πώς συνδέεται ο στίχος αυτός με τη ζωή του μεγάλου γιου;

5 Καταγράψτε τις κοινωνικές μεταβολές που αναφέρονται στο ποίημα, βρείτε σε ποιο χρόνο εκδηλώνονται στη ζωή των προσώπων και εξηγήστε ποια μεταβολή έχει μεγαλύτερη σημασία α) για το κάθε πρόσωπο β) για την οικογένεια.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Πώς αντιμετώπισαν οι δυο γιοι το θέμα της επαγγελματικής τους αποκατάστασης; Συζητήστε με πρόσωπα του οικογενειακού και κοινωνικού σας περιβάλλοντος τα οποία βρίσκονταν σε νεαρή ηλικία τη δεκαετία του 1980 και ρωτήστε τα ποιες επαγγελματικές επιλογές είχαν, ποια επαγγέλματα είχαν τη μεγαλύτερη ζήτηση και γιατί. Εξετάστε αν αυτά τα επαγγέλματα εξακολουθούν να έχουν ζήτηση στην εποχή μας.

♦ Βρείτε ιστορικές πληροφορίες για το επάγγελμα και την κοινωνική θέση του καπνεργάτη στην Ελλάδα. Ερευνήστε επίσης σε ποιες περιοχές ασχολούνταν με την

καλλιέργεια και την επεξεργασία του καπνού στη μεταπολεμική περίοδο. Συγκρίνετε τα παλαιότερα δεδομένα με τη σημερινή εξέλιξη του επαγγέλματος. Ποια συμπεράσματα προκύπτουν από την έρευνα σας για την τύχη αλλά και για τις προοπτικές του επαγγέλματος;

ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ

Ένας αριθμός

Στο σύντομο αφήγημα του Τσέχωφ «Ένας αριθμός» η δεσποινίς Ιουλία αντιπροσωπεύει τον άβουλο ανθρώπινο τύπο· δεν τολμά να διεκδικήσει τα δικαιώματά της και συχνά πέφτει θύμα οικονομικής και κοινωνικής εκμετάλλευσης. Ο Τσέχωφ σκιαγραφεί με απλό και ευτράπελο τρόπο την παθητική ψυχολογία, η οποία χαρακτήριζε σε μεγάλο βαθμό τη γυναικεία συμπεριφορά τα παλαιότερα χρόνια.

Τις προάλλες φώναξα στο γραφείο μου τη δεσποινίδα Ιουλία, τη δασκάλα των παιδιών. Έπρεπε να της δώσω το μισθό της. – Κάθισε να κάνουμε το λογαριασμό, της είπα. Θα 'χεις

ανάγκη από χρήματα και συ
ντρέπεσαι να ανοίξεις το στόμα
σου... Λοιπόν... Συμφωνήσαμε για
τριάντα ρούβλια* το μήνα...

– Για σαράντα.

– Όχι, για τριάντα, το έχω
σημειώσει. Εγώ πάντοτε τριάντα
ρούβλια δίνω στις δασκάλες...

Λοιπόν, έχεις δύο μήνες εδώ...

– Δύο μήνες και πέντε μέρες...

– Δύο μήνες ακριβώς... Το 'χω
σημειώσει... Λοιπόν, έχουμε εξήντα
ρούβλια. Πρέπει να βγάλουμε εννιά
Κυριακές... δε δουλεύετε τις Κυρια-
κές. Πηγαίνετε περίπατο με τα παι-
διά. Έπειτα έχουμε τρεις γιορτές...

Η Ιουλία έγινε κατακόκκινη και
άρχισε να τσαλακώνει νευρικά την
άκρη του φουστανιού της, μα δεν
είπε λέξη.

* ρούβλια: ρωσικό νόμισμα

– Τρεις γιορτές... μας κάνουν δώδεκα ρούβλια το μήνα... Ο Κόλιας ήταν άρρωστος τέσσερις μέρες και δεν του έκανες μάθημα... Μονάχα με τη Βαρβάρα ασχολήθηκες... Τρεις μέρες είχες πονόδοντο και η γυναίκα μου σου είπε να αναπαυτείς μετά το φαγητό... Δώδεκα και εφτά δεκαεννιά.

Αφαιρούμε, μας μένουν... Χμ! σαράντα ένα ρούβλια... Σωστά;

Το αριστερό μάτι της Ιουλίας έγινε κατακόκκινο και νότισε.

Άρχισε να τρέμει το σαγόνι της. Την έπιασε ένας νευρικός βήχας, έβαλε το μαντίλι στη μύτη της, μα δεν έβγαλε άχνα.

– Την παραμονή της πρωτοχρονιάς έσπασες ένα φλιτζάνι του τσαγιού με το πιατάκι του... Βγάζουμε δύο ρούβλια... Το φλιτζάνι κάνει ακριβότερα γιατί είναι οικογενειακό

κειμήλιο, μα δεν πειράζει... Τόσο το χειρότερο! Προχωρούμε! Μια μέρα δεν πρόσεξες τον Κόλια, ανέβηκε ο μικρός στο δέντρο και έσκισε το σακάκι του... Βγάζουμε άλλα δέκα ρούβλια... Άλλη μια μέρα που δεν πρόσεχες, έκλεψε μια καμαριέρα τα μπουτάκια της Βαρβάρας. Πρέπει να 'χεις τα μάτια σου τέσσερα, γι' αυτό σε πληρώνουμε... Λοιπόν, βγάζουμε άλλα πέντε ρούβλια. Στις δέκα του Γενάρη σε δάνεισα δέκα ρούβλια...

– Όχι, δεν έγινε τέτοιο πράμα...

μουρμούρισε η Ιουλία.

– Το 'χω σημειώσει!

– Καλά...

– Βγάζουμε είκοσι επτά ρούβλια, μας μένουν δεκατέσσερα...

Τα μάτια της Ιουλίας γέμισαν δάκρυα. Κόμποι ιδρώτα γυάλιζαν

πάνω στη μύτη της. Κακόμοιρο κορίτσι!

– Μα εγώ μια φορά μονάχα δανείστηκα χρήματα. Μονάχα τρία ρούβλια, από την κυρία, μουρμούρισε η Ιουλία και η φωνή της έτρεμε... Αυτά είναι όλα όλα που δανείστηκα.

– Μπα; Και γω δεν τα είχα σημειώσει αυτά. Λοιπόν, δεκατέσσερα έξω τρία, μας μένουν έντεκα. Πάρε τα χρήματα σου, αγαπητή μου! Τρία... τρία, τρία... ένα και ένα... Πάρ' τα...

Και της έδωσα έντεκα ρούβλια. Τα πήρε με τρεμουλιαστά δάχτυλα και τα έβαλε στην τσέπη της.

– Ευχαριστώ, ψιθύρισε.

Πετάχτηκα ορθός και άρχισα να βηματίζω πέρα δώθε στο γραφείο. Με έπιασαν τα δαιμόνια μου.

– Και γιατί με ευχαριστείς;

– Για τα χρήματα.
– Μα, διάολε, εγώ σε έκλεψα, σε λήστεψα! Και μου λες κι ευχαριστώ;
– Οι άλλοι δε μου 'διναν τίποτα!...
– Δε σου 'διναν τίποτα. Φυσικά! Σου έκανα μια φάρσα για να σου γίνει σκληρό μάθημα. Πάρε τα ογδόντα σου ρούβλια! Τα είχα έτοιμα στο φάκελο! Μα γιατί δε φωνάζεις για το δίκιο σου; Γιατί στέκεσαι έτσι σαν χαζή; Μπορείς να ζήσεις σ' αυτό τον κόσμο αν δεν πατήσεις λίγο πόδι, αν δε δείξεις τα δόντια σου; Γιατί είσαι άβουλη;
Μουρμούρισε μερικά ευχαριστώ και βγήκε.

Α. Τσέχωφ, Διηγήματα,
μτφρ. Κ. Σιμόπουλος, Θεμέλιο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποιο πρόσωπο αφηγείται το περιστατικό και ποια εντύπωση σχηματίζετε για το χαρακτήρα και το ήθος του;
- 2** Ο αφηγητής χαρακτηρίζει την Ιουλία «άβουλη». Ποιες ενέργειες της δικαιολογούν αυτόν το χαρακτηρισμό;
- 3** Πώς αντιμετωπίζει η Ιουλία τον εργοδότη της και σε ποιο αποτέλεσμα την οδηγεί η στάση της;
- 4** Φανταστείτε τον εαυτό σας στη θέση της δασκάλας. Πώς θα αντιδρούσατε σε ανάλογη περίπτωση; Πώς πιστεύετε ότι θα εξυπηρετούσατε περισσότερο τα συμφέροντά σας;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

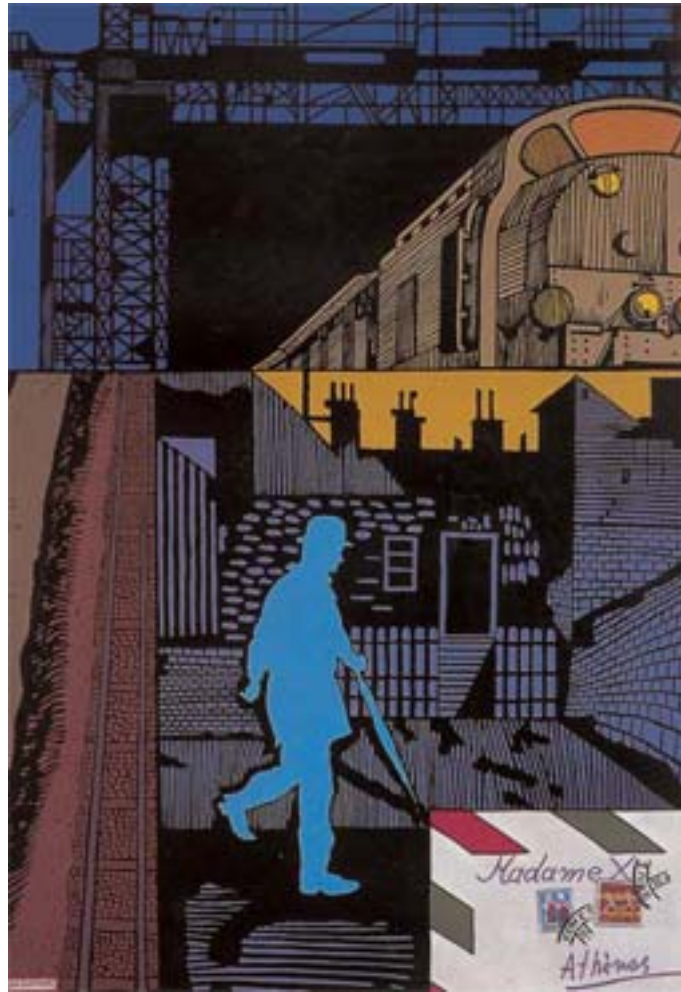
- ◆ **Πολλοί άνθρωποι πέφτουν, εξαιτίας του χαρακτήρα τους ή των κοινωνικών συνθηκών της ζωής τους, θύματα οικονομικής εκμετάλλευσης. Βρείτε ένα ατομικό και ένα συλλογικό παράδειγμα (Ιστορία, θρησκευτικά) και αξιολογήστε τις αντιδράσεις των προσώπων σε σχέση με τα αποτελέσματα των ενεργειών τους.**
- ◆ **Ελέγξτε την ορθότητα των λογαριασμών του αφηγητή αλλά και τη νομιμότητα των πράξεών του απέναντι στη δασκάλα των παιδιών του.**

Άντον Τσέχωφ (1860-1904)

Κορυφαίος Ρώσος θεατρικός συγγραφέας και διηγηματογράφος. Αγαπημένα θέματα του έργου του είναι οι ανθρώπινες σχέσεις, η μετάβαση από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής σε νεότερους κοινωνικούς σχηματισμούς που σηματοδοτούν αλλαγές στα ανθρώπινα συναισθήματα, στις νοοτροπίες και στις αντιλήψεις. Τόσο στα διηγήματα όσο και στα θεατρικά του έργα σκιαγραφεί αυτές τις κοινωνικές καταστάσεις με απλότητα, ειλικρίνεια αλλά και χιούμορ, όπως διαπιστώνουμε και από το διήγημα που ανθολογούμε. Χάρη σε αυτά τα γνωρίσματα του έργου του η γραφή του παραμένει επίκαιρη και δημοφιλής, όπως

**αποδεικνύουν κυρίως οι
επιτυχημένες παραστάσεις των
γνωστότερων θεατρικών του
έργων: *Ο θείος Βάνιας* (1896), *Τρεις
αδερφές* (1900-1901), *Ο
βυσσινόκηπος* (1903-1904) κ.ά.**

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Γιώργος Ιωάννου, Περί ενός συμβάντος

Η ενότητα αυτή περιέχει τέσσερα κείμενα με θέμα το ταξίδι. Στο ποίημα του Γάλλου ποιητή Ζακ Πρεβέρ, το ταξίδι λειτουργεί ως φανταστική απόδραση και εκφράζει την πηγαία διάθεση του ανθρώπου

για φυγή και περιπλάνηση. Στα υπόλοιπα τρία κείμενα ο ταξιδιώτης-αφηγητής επισκέπτεται τρεις πραγματικούς χώρους (έναν αρχαιολογικό χώρο της πατρίδας του, ένα ελληνικό νησί και μια ξένη χώρα) και μας μεταφέρει τις εντυπώσεις του από αυτούς. Η αφηγηματική οπτική και των τριών ταξιδιωτών-αφηγητών προβάλλει το άγνωστο και το διαφορετικό, αποκαλύπτοντας τη φιλέρευνα διάθεση κάθε συγγραφέα, η οποία τον ωθεί να γνωρίσει νέους τόπους, ανθρώπινες νοοτροπίες και κοινωνικά συστήματα.

Συνδυάζοντας τις εντυπώσεις και τους στοχασμούς των τεσσάρων συγγραφέων, θα αντιληφθείτε ότι χάρη στο ταξίδι πλουτίζουμε τις εμπειρίες μας και γνωρίζουμε άγνωστες όψεις της δικής μας

χώρας ή άλλων τόπων και πολιτισμών. Κατά βάθος, τα κείμενα της ενότητας μας αποκαλύπτουν ότι το ταξίδι είναι ίσως ο καλύτερος τρόπος να γνωρίσουμε τον εαυτό μας, μέσα από την επαφή και την επικοινωνία με διαφορετικούς τόπους και πολιτισμούς.

ΖΑΚ ΠΡΕΒΕΡ

Βγαίνοντας από το σχολειό

Το ποίημα του Πρεβέρ μας ταξιδεύει σε ένα φανταστικό γύρο του κόσμου, με όχημα τη νεανική πνοή, την εφευρετικότητα του νου και την ψυχική ανάγκη των παιδιών για επικοινωνία. Προέρχεται από τη δεύτερη ποιητική συλλογή του Πρεβέρ Ιστορίες (1946).

Βγαίνοντας από το σχολειό μας
Συναντήσαμε
Ένα μεγάλο σιδηρόδρομο
Μας έφερε μια βόλτα
Γύρω τριγύρω από τη γη
Σ' ένα χρυσό βαγόνι
Και γύρω γύρω από τη γη μας
Συναντήσαμε
Τη θάλασσα να κάνει

τον περίπατό της

Μαζί με τα κοχύλια της
Με τ' αρωματισμένα της νησιά
Με τα ωραία της ναυάγια
Και με τους καπνιστούς της
σολομούς

Και συναντήσαμε
Πάνω απ' τη θάλασσα
Τ' αστέρια που μαζί με το φεγγάρι
Με ιστιοφόρο ταξιδεύανε
Για Ιαπωνία
Κι ακόμα συναντήσαμε
τους τρεις σωματοφύλακες*
Που με τα χέρια γύριζαν
Τη μανιβέλα* ενός
μικρού υποβρύχιου
Κι εκείνο βυθιζότανε

*τους τρεις σωματοφύλακες:
αναφορά στο γνωστό μυθιστόρημα
Οι τρεις σωματοφύλακες του
Αλέξανδρου Δουμά *μανιβέλα:
σιδερένιος μοχλός

Ψάχνοντας αχινούς
Κι όταν γυρίσαμε στη γη μας
Συναντήσαμε
Πάνω σ' εκείνη τη γραμμή
του σιδηροδρόμου

Ένα σπίτι
Που γύρω από τη γη όλο γύριζε
Και γύρω από τη θάλασσα
Και προσπαθούσε
να ξεφύγει απ' το χειμώνα
Που το κυνηγούσε

Αλλά κι εμείς
πάνω στο σιδηρόδρομο
Αρχίσαμε να τρέχουμε να τρέχουμε
Πίσω από το χειμώνα
Όσπου στο τέλος τον πατήσαμε
Κι έτσι το σπίτι πια
σταμάτησε να τρέχει
Κι η άνοιξη που ήταν σταθμάρχης
Βγήκε και μας χαιρέτησε
Μας ευχαρίστησε

Άγαλμα με το έμβλημα της Παγκόσμιας Ταχυδρομικής Ένωσης

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Στο ποίημα οι μαθητές βγαίνουν από το σχολείο τους και πραγματοποιούν ένα φανταστικό ταξίδι. Ποιες επιθυμίες, όνειρα και ανάγκες αποκαλύπτει η φυγή τους από την πραγματικότητα;

2 Τι συνάντησαν τα παιδιά μόλις επέστρεψαν στη γη; Τι συμβολίζει το σπίτι που «προσπαθούσε να ξεφύγει από το χειμώνα»;

3 Τα παιδιά έφυγαν με το σιδηρόδρομο και γύρισαν «με τα πόδια και με τ' άλογα και μ' αυτοκίνητα και τέλος με ιστιοφόρα». Τι εμπειρίες αποκόμισαν και πόσο ωφελήθηκαν από αυτό το ταξίδι;

4 Στο ποίημα συναντάμε πολλά εκφραστικά οχήματα, κυρίως μεταφορές, προσωποποιήσεις και εικόνες. Βρείτε και γράψτε αυτά που σας εντυπωσίασαν περισσότερο.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Υποθέστε ότι ταξιδεύετε και σεις με το φανταστικό σιδηρόδρομο. Αρχίζοντας από τη λέξη «συναντήσαμε», ας γράψει ο καθένας σας από πέντε στίχους με τα μέρη που επισκεφτήκατε, έτσι ώστε στο τέλος να έχετε φτιάξει το δικό σας ποίημα – φυγή από ό,τι σας καταπιέζει!
- ◆ Γράψτε ένα δικό σας φανταστικό ταξίδι χρησιμοποιώντας (αν θέλετε) έναν τουριστικό οδηγό.

Ζακ Πρεβέρ (1900-1977)

Γάλλος ποιητής. Συνδέθηκε αρχικά με το υπερρεαλιστικό κίνημα, αλλά αποχώρησε από την ομάδα των υπερρεαλιστών το 1930. Εργάστηκε ως ηθοποιός, όμως διακρίθηκε περισσότερο ως σεναριογράφος. Οι κυριότερες ποιητικές του συλλογές είναι: Κουβέντες (1945), Ιστορίες (1946), Θέαμα (1951), Γράμματα απ' τα νησιά Μπαλαντάρ (1952), Βροχή και τον καλό καιρό (1955) κ.ά.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Μια Κυριακή στην Κνωσό

Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από τη μυθιστορηματική αυτοβιογραφία του Νίκου Καζαντζάκη Αναφορά στον Γκρέκο (1961). Στο απόσπασμα ο συγγραφέας - αφηγητής περιγράφει το διαχρονικό μεγαλείο του αρχαίου μινωικού πολιτισμού, την κρητική γη και τους ανθρώπους της.

Για ν' αλλαξοστρατίσω* το νου μου, την άλλη μέρα, Κυριακή, την ώρα που χτυπούσαν οι καμπάνες κι οι χριστιανοί πήγαιναν στον Αϊ-Μηνά να λειτουργηθούν, κίνησα

* ν' αλλαξοστρατίσω: να ξεχαστώ, να αλλάξω περιβάλλον

για άλλο εγώ προσκύνημα, να χαιρετήσω την Άγια Κρήτη, που τα χρόνια εκείνα είχε ξεθαφτεί από τα παμπάλαια χώματα της Κνωσού. [...]

Δεξόζερβά μου αμπέλια κι ελιές, ακόμα δεν είχαν τρυγήσει, και τα σταφύλια κρέμουνταν βαριά κι ακουμπούσαν στη γης. Μύριζε ο αγέρας συκόφυλλο. Μια γριούλα πέρασε, στάθηκε, ανασήκωσε από το καλάθι που κρατούσε μερικά συκόφυλλα που το σκέπαζαν, διάλεξε και με φίλεψε* δυο σύκα.

– Με γνωρίζεις, κυρά μου; τη ρώτησα. Με κοίταξε ξαφνιασμένη.
– Όχι, παιδί μου· είναι ανάγκη να σε γνωρίζω για να σε φιλέψω; Άνθρωπος δεν είσαι; Άνθρωπος είμαι κι εγώ· δε φτάνει;

*φίλεψε: κέρασε, πρόσφερε

Γέλασε, ένα δροσερό κοριτσίστικο γέλιο, και τράβηξε το δρόμο της κούτσα κούτσα κατά το Κάστρο.*

Έσταζαν τα δυο σύκα μέλι, ποτέ θαρρώ δε γεύτηκα πιο νόστιμα· τα 'τρωγα και με δρόσιζαν τα λόγια της γριάς· άνθρωπος είσαι, άνθρωπος κι εγώ, φτάνει!

Ένας ίσκιος έπεσε πλάι στον ίσκιο μου· στράφηκα, ένας φραγκόπαπας. Με κοίταξε, μου χαμογέλασε:

– Ο αβάς* Μυνιέ, μου 'πε και μου 'δωκε το χέρι· θέλετε να μου κάνετε συντροφιά; Δεν ξέρω ελληνικά· μονάχα αρχαία: Μήνιν άειδε, θεά, Πηληϊάδω Αχιλλήος...*

*Κάστρο: το Ηράκλειο *αβάς: καθολικός ιερέας *Μήνιν άειδε...: ο πρώτος στίχος από το προοίμιο της *Ιλιάδας*

– ...ουλομένην, η μυρι' Αχαιοίς
άλγε' έθηκε... εξακολούθησα εγώ.

Γελάσαμε. Προχωρούσαμε
απαγγέλλοντας τους αθάνατους
στίχους. Αργότερα έμαθα πως ο
αβάς ετούτος που γελούσε κι
απάγγελνε, κι ανέμιζαν μια τούφα
γκρίζα μαλλιά απάνω από το
μέτωπο του, ήταν ξακουστός για
την αγιοσύνη του και για την εξυ-
πνάδα· πολλούς μεγάλους άθεους
στο Παρίσι τους είχε φέρει στο
δρόμο του Θεού. Σύχναζε στον
κόσμο, μιλούσε και χωράτευε* με
μεγάλες κυράδες, σπίθες πετούσε
το μυαλό του, μα πίσω από την
παιχνιδιάρη ετούτη σαλευόμενη
επιφάνεια υψώνουνταν βράχος
ασάλευτος κι απόρθητος ο
σταυρωμένος Χριστός. Όχι ο

*χωράτευε: αστειευόταν

σταυρωμένος, ο αναστημένος Χριστός.

Έτρεχε ο φύλακας να μας υποδεχτεί και να μας ξηγήσει· ήταν ένας απλοϊκός Κρητικός, με βράκες, με μια μαγκούρα, πρόσχαρος· τον έλεγαν Δαβίδ· τόσα χρόνια φύλακας κι οδηγός στην Κνωσό, είχε μάθει πολλά και μιλούσε για το Παλάτι σαν να 'ταν το σπίτι του· και μας υποδέχτηκε σαν νοικοκύρης.

Πήγε μπροστά, τέντωνε τη μαγκούρα του, μας έδειχνε:
– Να η μεγάλη βασιλικιά αυλή, 60 μέτρα πλάτος, 29 μάκρος· να οι αποθήκες με τα θεόρατα ξομπλιαστά* πιθάρια· εδώ μέσα έβαζε τις σοδειές του ο βασιλιάς και τάιζε το λαό του· βρήκαμε στα πιθάρια κατακάθια από λάδι και κρασί,

*ξομπλιαστά: με στολίδια

κουκούτσια από ελιές, κουκάκια, ρεβίθια, σιτάρι, κριθάρι και φακές - όλα είχαν γίνει κάρβουνο από τις πυρκαγιές. [...] Ξηγούσα τα λόγια του φύλακα στον αβά, κι αυτός είχε καρφώσει τα μάτια του στα πέτρινα σκαλοπάτια του θεάτρου και θα μάχονταν να ξαναφέρει στο φως το θεϊκό παιχνίδι. Με πήρε από το μπράτσο, προχωρήσαμε.

– Δύσκολο πολύ, μουρμούρισε, να παίζεις με το Θεό και να μην αιματώνεσαι. Σταθήκαμε σε μια τετράγωνη κολόνα από γυαλιστερή

Κωνσταντίνος Παρθένης, *Πλαγιά*

γυψόπετρα, που απάνω της ήταν χαραγμένο το ιερό σημάδι, το διπλοπέλεκο. Ο αβάς έσμιξε τα χέρια, λύγισε μια στιγμή το γόνατο και τα χείλια του σάλεψαν, σαν να προσεύχονταν. Ξαφνιάστηκα.

– Προσεύχεστε; τον ρώτησα.

– Και βέβαια προσεύχουμαι, μικρέ μου φίλε, μου αποκρίθηκε. Κάθε ράτσα και κάθε εποχή δίνει στο Θεό την εδική της μάσκα· μα πίσω απ' όλες τις μάσκες βρίσκεται, σε όλες τις εποχές και σε όλες τις ράτσες, ο ίδιος πάντα Θεός. Σώπασε, και σε λίγο:

– Εμείς έχουμε το σταυρό ιερό σημάδι, οι πιο παλιοί σου πρόγονοι είχαν το διπλο-τσέκουρο· μα πίσω από το σταυρό και το διπλοτσέκουρο ξεκρίνω* εγώ και προσκυνώ,

*ξεκρίνω: διακρίνω

αναμερίζοντας* τα εφήμερα*
σύμβολα, τον ίδιο Θεό.

Ήμουν τότε πολύ νέος, τη μέρα
εκείνη δεν κατάλαβα· ύστερα από
χρόνια μπόρεσε το μυαλό μου να
χωρέσει και να καρπίσει τα λόγια
ετούτα· πίσω απ' όλα τα θρησκευ-
τικά σύμβολα άρχισα κι εγώ να
διακρίνω το αμετασάλευτο* αιώνιο
πρόσωπο του Θεού· κι ακόμα
αργότερα, όταν παραπλάτυνε ο
νους, όταν παραθράσεψε* η
καρδιά, άρχισα να διακρίνω και
πίσω από το πρόσωπο του Θεού,
ένα φοβερό ακατοίκητο σκοτάδι, το

*αναμερίζοντας: παραμερίζοντας,
απομακρύνοντας

*εφήμερα: πρόσκαιρα

*αμετασάλευτο: αμετακίνητο

*παραθράσεψε: φούντωσε
υπερβολικά (μεταφορικά)

χάος. Χωρίς να το θέλει, τη μέρα εκείνη στην Κνωσό, ο άγιος αυτός αβάς μου άνοιξε ένα δρόμο, τον πήρα, μα δε στάθηκα όπου θα 'θελε να σταθώ· εωσφορική* περιέργεια με κυρίεψε, προχώρεσα πιο πέρα και βρήκα την άβυσσο.

Καθίσαμε ανάμεσα σε δυο κολόνες· ο ουρανός ήταν πύρινος κι έλαμπε σαν ατσάλι· γύρα από το Παλάτι, μέσα από τον ελαιώνα, τα τζιτζίκια ξεκούφαιναν τον αέρα· ο φύλακας ακούμπησε στην κολόνα, έβγαλε από τη ζώνη του την καπνοσακούλα κι άρχισε να στρίβει τσιγάρο. Κανένας δε μιλούσε· νιώθαμε πως η στιγμή ετούτη είναι άγια, ο τόπος ετούτος είναι άγιος και μονάχα η σιωπή ταίριαζε. Δυο περιστέρια πέταξαν από πάνω μας

*εωσφορική: σατανική

και κάθισαν σε μια κολόνα· τα ιερά πουλιά της Μεγάλης Θεάς που λάτρευαν εδώ οι Κρητικοί· άλλοτε τα βλέπουμε να κάθονται απάνω σε μια κολόνα κι άλλες φορές να τα κρατάει η θεά ανάμεσα στα ξεχειλισμένα γάλα βυζιά της.

– Τα περιστέρια... είπα σιγά, σαν να φοβόμουν μην ακούσουν τη φωνή μου, σκιαχτούν και φύγουν από την κολόνα.

Ο αβάς έβαλε το δάχτυλο στο στόμα.

– Σώπα, είπε.

Ο νους μου ξεχείλιζε ρωτήματα, δε μίλησα· πέρασαν πάλι από τα μάτια μου οι εξαίσιες τοιχογραφίες –μάτια μεγάλα, μυγδαλάτα, μαύρες πλεξούδες κυματιστές, βαριές κυράδες ανοιχτοστήθες, με χοντρά φιλήδονα χείλια, πουλιά, φασιανοί και πέρδικες, μαϊμούδες γαλάζιες,

βασιλόπουλα με φτερά παγονιού
στο κεφάλι, άγριοι άγιοι ταύροι,
νιούτσικες ιέρειες με τα μπράτσα
περιτυλιμένα με ιερά φίδια, γαλάζια
αγόρια σε ανθισμένους κήπους-
χαρά, δύναμη, πλούτος μεγάλος,
ένας κόσμος όλο μυστήριο, μια
Ατλαντίδα που πρόβαλε από το
βυθό της κρητικιάς γης, μας
κοιτάζει με τεράστια μαύρα μάτια,
μα τα χείλια της είναι ακόμα
σφραγισμένα.*

Τι κόσμος είναι ετούτος,
συλλογιζόμουν, πότε θ' ανοίξει τα
χείλια του να μιλήσει; Τι άθλους να
'καμαν και τούτοι οι πρόγονοι,
απάνω στο χώμα εδώ που
πατούμε;

Η Κρήτη στάθηκε το πρώτο
γιοφύρι ανάμεσα Ευρώπης, Ασίας

*σφραγισμένα: κλειστά

κι Αφρικής· η Κρήτη φωτίστηκε πρώτη σε όλη την κατασκότεινη τότε Ευρώπη. Κι εδώ η ψυχή της Ελλάδας εξετέλεσε τη μοιραία της αποστολή: έφερε το θεό στην κλίμακα του ανθρώπου. Τα τεράστια ασάλευτα αιγυπτιακά ή ασσυριακά αγάλματα έγιναν εδώ, στην Κρήτη, μικρά, χαριτωμένα, το σώμα κινήθηκε, το στόμα χαμογέλασε, και το πρόσωπο και το μπόι του θεού πήρε το πρόσωπο και το μπόι του ανθρώπου. Μια ανθρωπότητα καινούρια έζησε κι έπαιξε στα κρητικά χώματα, πρωτότυπη, διαφορετικιά από τους κατοπινούς Έλληνες, όλο ευκινησία και χάρη κι ανατολίτικη χλιδή...*

Κοίταζα γύρα τους ήμερους χαμηλούς λόφους, τις αριόφυλλες

*χλιδή: πολυτέλεια

ελιές, ένα λιγνό κυπαρίσσι που
αργολύγιζε ανάμεσα στις πέτρες,
αφουγκραζόμουν* το ανάλαφρο
αρμονικό κουδούνισμα από κάποιο
αόρατο γιδοκόπαδο, ανάσaina το
μυρωδάτο αέρα που έρχονταν,
καβαλικεύοντας το λόφο, από τη
θάλασσα - και θαρρώ πως όλο κι
έμπαινε πιο βαθιά μέσα μου και
φωτίζονταν το παμπάλαιο κρητικό
μυστικό. Δε νοιάζεται αυτό για τα
πέρα της γης προβλήματα, παρά
για τα καθημερινά, ακατάπαυτα
ανανεούμενα, όλο θερμές
λεπτομέρειες προβλήματα της
επίγειας ανθρώπινης ζωής.
– Τι συλλογιέσαι; με ρώτησε ο
αβάς.
– Την Κρήτη... αποκρίθηκα.

*αφουγκραζόμουν: άκουγα με
προσοχή

– Κι εγώ την Κρήτη, είπε ο
σύντροφος μου· την Κρήτη και την
ψυχή μου... Αν ήταν να
ξαναγεννηθώ, θα 'θελα να ξαναδώ
το φως εδώ στα χώματα ετούτα.
Εδώ υπάρχει κάποια μαγεία
ακαταμάχητη... Πάμε να φύγουμε.
Σηκωθήκαμε· ρίξαμε στερνή
αργοσάλευτη ματιά στο εξαίσιο
όραμα· εγώ θα το ξανάβλεπα, μα ο
αβάς αναστέναξε:

– Ποτέ πια... μουρμούρισε.
Κούνησε το χέρι του στις κολόνες,
στις αυλές, στις τοιχογραφίες.

– Έχετε γεια, είπε, ένας
φραγκόπαπας ήρθε από την άκρα
του κόσμου να σας προσκυνήσει,
σας προσκύνησε, έχετε γεια!

N. Καζαντζάκης,
Αναφορά στον Γκρέκο,
Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια κοινά ενδιαφέροντα, εμπειρίες και απόψεις διαπιστώνει ο αφηγητής από τη συνομιλία του με τον αβά Μυνιέ, καθώς περιηγούνται στην Κνωσό;

2 Ο φύλακας του αρχαιολογικού χώρου της Κνωσού υποδέχτηκε και ξενάγησε τους επισκέπτες «σαν νοικοκύρης». Σχολιάστε αυτή την παρομοίωση, με στόχο να αναδείξετε τα συναισθήματα που νιώθει ο απλοϊκός αυτός Κρητικός για τους αρχαίους προγόνους του.

3 Πού οφείλεται η ανυπέρβλητη ομορφιά της Κνωσού, σύμφωνα με τα κριτήρια των δύο περιηγητών; Εντοπίστε τα συγκεκριμένα χωρία όπου ο αφηγητής και ο αβάς εκθέτουν τις απόψεις τους.

4 Με ποιους πολιτισμούς συγκρίνεται ο μινωικός πολιτισμός και σε ποια στοιχεία επικεντρώνεται η σύγκριση αυτή;

5 Ποια στοιχεία από το περιεχόμενο και τη μορφή φανερώνουν τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα του κειμένου;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Ζωγραφίστε μια εικόνα από την Κνωσό, με Βάση την περιγραφή του αφηγητή.

◆ Πώς εξηγείται η διατήρηση υπολειμμάτων τροφών μέσα στα μινωικά πιθάρια; Αναζητήστε επιστημονικές εξηγήσεις του φαινομένου, σε συνεργασία με τους καθηγητές της Ιστορίας και της Χημείας.

**Άποψη από τον αρχαιολογικό
χώρο της Κνωσού**

ΝΙΚΟΣ – ΑΛΕΞΗΣ ΑΣΛΑΝΟΓΛΟΥ

Η εξοχική Λευκάδα

Ο συγγραφέας περιηγείται το καλοκαίρι στη Λευκάδα. Αποφεύγει την τουριστική της όψη και κινείται στο εσωτερικό του νησιού, όπου ανακαλύπτει τη φύση και τη γνήσια ομορφιά του. Το κείμενο περιέχεται στη συλλογή αφηγημάτων του Ασλάνογλου, Ταξιδεύοντας στη δροσερή νύχτα (1991).

Aργά το απόγευμα, πλησιάζοντας το νοτιότερο άκρο της Λευκάδας, όλα λάμπουν στο φως. Σαν ένα ηλιοβασίλεμα στο Θερμαϊκό. Δεκάδες χρωματιστά γουιντσέρφινγκ, μεγάλα ιστιοφόρα και βάρκες στην οργιαστική βλάστηση των νερών. Οι ακτές είναι μέσα στο πράσινο.

Ένα χωριό ψαράδων, η Βασιλική, που έχει όμως περισσότερο αγροτικό χαρακτήρα. Στα δεξιά, λίγα παραθαλάσσια εστιατόρια και ξενοδοχεία. Αριστερά, η πλαζ, τα θαλάσσια σπορ, μοντέρνα καταστήματα παγωτών και φρούτων. Στο τέρμα του ανηφορικού δρόμου που διασχίζει το χωριό, δεκάδες ξενώνες με χαρακτηριστική αρχιτεκτονική μορφή μέσα στα σπάρτα,* σε εκτάσεις έρημες. Μια δισκοθήκη* μέσα στο λιβάδι, σ' έναν αχανή κήπο. Τα κάμπινγκ αρχίζουν μετά, δίπλα στη θάλασσα. Τα βράδια φυσάει πάντα ένας άνεμος θερμός, θαλασσινός. Όλα τα μέσα μεταφοράς επιστρατεύονται από

* σπάρτα: θαμνώδη φυτά

* δισκοθήκη: ντισκοτέκ

κει προς όλα τα σημεία του νησιού.
Οι αποστάσεις εκμηδενίζονται.
Ποιος βιάζεται να φτάσει στην πόλη
της Λευκάδας με 42 βαθμούς;
Μερικές μέρες στο Νυδρί
συμπληρώνουν την κοσμοπολίτικη
όψη μιας μεταμορφωμένης
Λευκάδας. Διεθνές παραθεριστικό
κέντρο, μια προσπάθεια που πολύ
γρήγορα καρποφόρησε. Σε τρεις
λωρίδες: η παραθαλάσσια με
δεκάδες κέντρα φαγητού και ανα-
ψυχής. Η άσφαλτος με πολυτελή
καταστήματα και λιχουδιές. Μετά τα
μεσάνυχτα μεταβάλλεται σε
Ταγγέρη.* Ορχήστρες, δισκοθήκες
και καλλιτέχνες του τραγουδιού
ακούγονται σε πολύ μεγάλο βάθος
στην κωμόπολη. Η ίδια αυτή πόλη

*Ταγγέρη: πόλη και σημαντικό
λιμάνι του Μαρόκου

έχει πολυδαίδαλους δρόμους όπου επαύλεις συνορεύουν με φάρμες, κήπους με οπωροφόρα ή αγροικίες μοντέρνου ρυθμού. Οι υπηρεσίες προσφέρονται αφειδώς.* Τα εκλεκτά πάντα φρούτα είναι ηπειρώτικα. Η τέχνη του νησιού, παραδοσιακή, όπως και οι άνθρωποι. Περιμένουν ασάλευτοι στα κατώφλια τους ξένους.

Το δίλημμα των νεαρών Λευκαδιτών είναι η ανάπτυξη γεωργικών καλλιεργειών επιπέδου με βάση συγκεκριμένα αναπτυξιακά προγράμματα που καταστρώθηκαν. Από την άλλη μεριά, η τουριστική ανάπτυξη του νησιού, κάπως άναρχη στα κέντρα της, ανύπαρκτη τουλάχιστον σε δέκα σημεία μιας

*αφειδώς: με αφθονία

λυρικής ομορφιάς ανυπέρβλητης.
Τι κουβεντιάζουμε. Έλληνες και
ξένοι που κατακλύζουν τα
καλοκαίρια το νησί δημιουργούν
πρότυπους τρόπους ζωής και
συγκρίσεις. Με την άνθηση του
τυχαίου και τη χάρη του ευχά-
ριστου, τι να τον κάνεις τον
προγραμματισμό; Από το Νυδρί
προς την πόλη της Λευκάδας, ο
χώρος αποκτά έναν τυπικά
αθηναϊκό αστικό χαρακτήρα.

Παραδοσιακή λευκαδίτικη γωνιά

Μα η γνήσια Λευκάδα αρχίζει μόλις αντιλαμβάνεσαι ότι μπήκες πια στο νόημα μιας οργανωμένης πόλης. Τα μικρομάγαζα, οι δρόμοι, οι βιοτεχνίες, ένας ολόκληρος κόσμος μιας άλλης ομορφιάς, θα 'λεγες πως αλλάζει πρόσωπο σε κάτι που θα μπορούσε να γινόταν και δε γίνεται. Αυτή η αίσθηση δίνεται σ' όλα τα νησιώτικα κέντρα. Σαν να μην ανησυχεί κανέναν απολύτως τίποτα. Κι όμως, όταν περιπλανιέσαι σε μια άδεια καλοκαιρινή Λευκάδα, πολύ γεωμετρικά ρυμοτομημένη* και μοντέρνα προς την ηπειρωτική γη, καταλαβαίνεις τη συνεχή μεταμόρφωση. Χρειάζομαι μια πολιτιστική σελίδα για να γράψω για την ίδια την πόλη

* ρυμοτομημένη: πόλη διαιρεμένη σε οδούς και τμήματα

και την καλοκαιρινή ερήμωση. Ή μάλλον μια πολιτιστική ταινία ημίωρη. Οι οδηγοί* λένε λίγα πράγματα. Τα υπόλοιπα μαντεύονται υποδορίως.*

N. -A. Ασλάνογλου, Ταξιδεύοντας στη δροσερή νύχτα, Ύψιλον

*οι οδηγοί: τουριστικοί οδηγοί
*υποδορίως: κάτω από το δέρμα, εδώ μεταφορικά, κάτω από την επιφανειακή όψη των πραγμάτων

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποιες εικόνες από τη ζωή του νησιού δείχνουν ότι η περιήγηση του Ασλάνογλου στη Λευκάδα πραγματοποιήθηκε σε εποχή καλοκαιρινών διακοπών;

2 Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας το δίλημμα των νεαρών Λευκαδιτών σχετικά με την ανάπτυξη του τόπου και την επαγγελματική τους δραστηριότητα; Σε ποιες επιλογές φαίνεται ότι καταλήγουν οι περισσότεροι και γιατί;

3 Γιατί ο αφηγητής ονομάζει «γνήσια Λευκάδα» την «οργανωμένη πόλη»;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Μελετήστε έναν ταξιδιωτικό οδηγό και εντοπίστε αν περιέχει πληροφορίες για τις καθημερινές συνθήκες ζωής των κατοίκων της περιοχής (οικονομία, επαγγέλματα, έθιμα κ.ά.).

◆ Ζωγραφίστε δύο εικόνες της ίδιας παραλίας. Η μία να δείχνει την παραλία τον Αύγουστο και η άλλη το Δεκέμβριο.

Η πόλη της Λευκάδας και το φρούριο της Αγίας Μαύρας

ΝΙΚΟΣ ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ

Τόκιο

Το ταξίδι του Κάσδαγλη στην Ιαπωνία πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1980, την εποχή δηλαδή που η μεγάλη ανάπτυξη των συγκοινωνιών άρχισε να διευκολύνει σημαντικά τα ταξίδια και τον τουρισμό. Αν και οι χώρες της Άπω Ανατολής είναι μακρινοί προορισμοί για τον Έλληνα και Ευρωπαίο ταξιδιώτη, ασκούσαν πάντοτε έντονη γοητεία εξαιτίας της διαφορετικής από τη Δύση πολιτισμικής τους παράδοσης. Το απόσπασμα που επιλέξαμε από την ταξιδιωτική περιγραφή της Ιαπωνίας αναφέρεται στην απόλαυση του φαγητού, θέμα ενδιαφέρον για τον αναγνώστη του 1988, έτος κυκλοφορίας του βιβλίου

του Κάσδαγλη Δρόμοι της στεριάς και της θάλασσας.

Η Ιαπωνία είν' εντυπωσιακή, κι η αίσθηση αυτή ξεκινάει από τ' αεροδρόμιο, μόλις φτάνεις. Η σωστή οργάνωση στην αίθουσα υποδοχής δεν επιτρέπει κανένα λάθος, καμία παρεξήγηση. Ο επιβάτης θα περάσει τον υγειονομικό έλεγχο, τον τελωνειακό και τα διαβατήρια, δίχως να προλάβει να σκεφτεί τις πιθανές δυσκολίες. Οι υπάλληλοι σου δίνουν την αίσθηση πως περιμένουν ακριβώς εσένα, να σ' εξυπηρετήσουν. Όσο να ξεμπερδέψεις τις σύντομες διαδικασίες για να σε δεχτούνε στην Ιαπωνία οι αποσκευές είναι κιόλας πάνω στην κορδέλα,* και στριφογυρίζουνε.

*κορδέλα: ιμάντας που μεταφέρει τις αποσκευές

Στην Ιαπωνία όλα δουλεύουνε σαν καλολαδωμένη μηχανή.

Βγαίνοντας, καλά θα κάνεις να πάρεις το λεωφορείο ως το τέρμιναλ.* Η διαδρομή είναι μεγάλη, μιάμιση ώρα και βάλε, κι η ταρίφα για το ταξί περισσότερο από τρεις χιλιάδες δραχμές. Το ταξί στην Ιαπωνία είναι ίσως τέσσερις φορές πιο ακριβό από την Ελλάδα.

Φτάνω αργά στο ξενοδοχείο, κοντά στα μεσάνυχτα, μα έχω την αίσθηση πως το Τόκιο είναι μια πόλη νεκρή. Οι δρόμοι έρημοι, τα μαγαζιά κλειστά, οι επιγραφές σκοτεινές. Το Τόκιο, από τις μεγαλύτερες πόλεις στον κόσμο, είναι μια βιομηχανική πόλη με περιορισμένη νυχτερινή ζωή.

*τέρμιναλ: τελευταίος σταθμός

Το ξενοδοχείο είναι μεγάλο, εμπορικό, τυποποιημένο. Οι υπάλληλοι στην υποδοχή συνεχίζουν τη δουλειά, αδιάφοροι για την παρουσία μου. Λέω σε κάποιον πως έχω κλείσει δωμάτιο, κι αμέσως αλλάζει το σκηνικό. Βιάζεται να μ' εξυπηρετήσει, χαμογελαστός, πρόθυμος.

Πρώτη εμπειρία: στην Ιαπωνία μην περιμένεις να σε ρωτήσουν. Πρέπει να ζητήσεις κάτι, για να ενδιαφερθούν. [...]

Στο ξενοδοχείο αλλάζω τα βρεμένα ρούχα μου, κάνω κι ένα ζεστό μπάνιο, καλού κακού. Δεν έχω φάει μετά το πλούσιο πρωινό, και πεινάω σαν λύκος. Στο ξενοδοχείο έχει δυο παραδοσιακά εστιατόρια, ένα δυτικό, και την καφετερία. Θα φάω γιαπωνέζικα, να δω πώς είναι.

Στο εστιατόριο, η περιπέτεια της
συνεννόησης. Στον περιποιητικό
μετρ,* που σιμώνει,* μιλάω αγγλικά.
Θέλω να φάω γιαπωνέζικα, του λέω,
μα δεν καταλαβαίνω τίποτα απ' τη
γιαπωνέζικη κουζίνα, και τον παρα-
καλώ να μου διαλέξει το μενού. Χα-
μογελάει αμήχανα, και τον παρεξη-
γώ, νομίζω πως δεν κατάλαβε.
Ρωτάω αν υπάρχει κάποιος να
μιλάει αγγλικά, για να συνεννοηθώ.
Απαντά πως μιλάει αγγλικά, και με
προσκαλεί μαζί του, να διαλέξω.
Αποφεύγει την ευθύνη να διαλέξει
για λογαριασμό μου, έστω κι αν τον
βεβαιώνω πως, αν δε μ' αρέσει το
φαγητό, δικό μου λάθος.

Η εκλογή στην Ιαπωνία δε γίνε-
ται στην κουζίνα, μα στη βιτρίνα του

*μαιτρ: αρχισερβιτόρος *σιμώνει:
πλησιάζει

μαγαζιού. Εκθέτουν όλα τα φαγητά του μενού, φτιαγμένα με πορσελάνη, με τις τιμές τους δίπλα, για να μην ξαφνιαστείς στο λογαριασμό. Τα πιάτα που μου δείχνει έχουν κρέας ωμό, ψάρι ωμό, και θαλασσινά, κι όλα τα συνοδεύουν πολλά χορταρικά,μανιτάρια, κρεμμύδια, μακαρόνια, και δε θυμάμαι τι άλλο.

Το κρέας και το ψάρι, ωμά, με κάνουν και διστάζω, και διαλέγω τα θαλασσινά. Παρόλο που διαλέγω μόνος μου ο μετρ κοντοστέκεται, μου εξηγεί πώς τα βράζουν, και δεν ξέρει αν θα μ' αρέσουν. Επιμένω, το ωμό κρέας και το ψάρι τα φοβάμαι περισσότερο, κι ας λέει ό,τι θέλει ο μετρ.

Η περιποίηση είναι πριγκιπική. Τρεις κοπέλες με κιμονό* με

*κιμονό: γιαπωνέζικη γυναικεία ενδυμασία

βολεύουνε σ' ένα τραπεζάκι, ρωτάν αν πρέπει να μου φέρουν τα ορεκτικά, που συνοδεύουν κάθε γιαπωνέζικο τραπέζι. Βέβαια, όλα.

Οι κοπέλες μού φέρνουν ένα σωρό μπολ με περίεργα φαγητά, που δεν καταλαβαίνω, λογιώ λογιώ σάλτσες, και τ' απαραίτητο ωμό κρέας και το ψάρι που τόσο πάσκι-σα ν' αποφύγω. Αρνιέμαι το πιρού-νι που μου φέρνουν, και πιάνω ένα φαρδύ ξυλαράκι, μέσα σ' ένα πιάτο. Το χρησιμοποιώ για κουτάλι, και τσακώνω έναν από τους μεζέδες που μου φέρνουν. Γελάν όλοι, κι επεμβαίνει ο μετρ. Με μια γρήγορη κίνηση χωρίζει το φαρδύ ξυλαράκι σε δυο στενά, μου δείχνει πώς να τα κρατήσω, για να τσακώνω το φαΐ.

Η μεγαλύτερη σερβιτόρα, μεσόκοπη, μ' επίσημο μαύρο

κιμονό, αναλαβαίνει να με περιποιηθεί. Μου δείχνει πώς ν' ανακατέψω τις σάλτσες, ποια πηγαίνει με το ψάρι, ποια με το κρέας, τι ταιριάζει στους άλλους μεζέδες. Το ωμό κρέας και το ψάρι γλιστράν από τα ξυλαράκια μέσα στη σάλτσα, μα τελικά τα καταφέρνω. Παρά το δισταγμό μου, στην αρχή, τα τρώω μ' ευχαρίστηση.

Στο μεταξύ μου φέρνουν ένα μάτι με αέριο, το συνδέουνε στο τραπέζι μου. Βάζουν πάνω ένα πήλινο τσουκάλι με νερό, κι η σερβιτόρα, χαμογελαστή, ρίχνει μέσα στο νερό που βράζει, λίγα λίγα, τα χορταρικά και τα θαλασσινά, και τα κομμάτια το ψάρι, κι ό,τι άλλο βρίσκεται στο πιάτο. Τρώω μέσα από ένα μπολ, και μου το γεμίζει συνέχεια απ' το τσουκάλι. Χρησιμοποιεί δυο μακριά ξυλαράκια για σερβίρισμα,

Σαλάτα θαλασσινών

σκαλισμένα και λακαρισμένα, πολυτελή. Τα δικά μου, πρόχειρα, θα πεταχτούνε μετά τη χρήση. Κάθε τόσο με σερβίρει σάκι, το γιαπωνέζικο ρακί, που το ζεσταίνουνε για να το πιουν.

Το πιάτο είναι τεράστιο, όχι όμως βαρύ. Το αποτελειώνω, πεινασμένος καθώς είμαι, άλλωστε οι Γιαπωνέζοι δε δίνουν ψωμί. Το ίδιο το φαγητό θα το 'λεγα άγευστο, αν δεν ήταν οι πικάντικες σάλτσες. Η σερβιτόρα μου, αφού ψαρέψει και το τελευταίο χορταρικό, και το τελευταίο μακαρόνι μέσα από το

τσουκάλι, μου σερβίρει ύστερα και το νερό, να το πιω για κονσομέ.* Δεν έχει άδικο, είναι νόστιμο, τόσα πράγματα έχουνε βράσει μέσα. Στο παραδοσιακό εστιατόριο με περιποιηθήκανε σαν να 'μουν πρίγκιπας, κι ύστερα με βαλαν να πληρώσω για την περιποίηση· λογικό. Ο λογαριασμός έξι χιλιάδες γιεν, κάπου χίλιες διακόσιες δραχμές.

Μια δεύτερη εμπειρία: στην Ιαπωνία έχει περισσότερη σημασία ο τρόπος που θα σε σερβίρουν, από το ίδιο το φαΐ.

Ν. Κάσδαγλης, Δρόμοι της στεριάς και της θάλασσας, Κέδρος

*κονσομέ: ζωμός

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Τι εντυπωσιάζει τον αφηγητή μόλις φτάνει στο αεροδρόμιο του Τόκιο;
- 2** Ποια στάδια ακολουθεί η ιεροτελεστία του φαγητού στο Τόκιο; Τι εξυπηρετεί αυτή η εθιμοτυπία;
- 3** Ο αφηγητής, περιγράφοντας τις συνήθειες των κατοίκων του Τόκιο, ουσιαστικά συγκρίνει τον ανατολίτικο με τον ελληνικό τρόπο ζωής. Ποιες διαφορές ανάμεσα στους δύο κόσμους εντοπίζει;
- 4** Με ποια αφηγηματική τεχνική (είδος αφήγησης, τύπος του αφηγητή) ο συγγραφέας εκθέτει τις εμπειρίες του και ποιοι αφηγηματικοί τρόποι (αφήγηση, διάλογος, μονόλογος, περιγραφή, σχόλιο κ.λπ.) υπερτερούν στο απόσπασμα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ **Αν ζείτε σε πόλη όπου υπάρχουν ιαπωνέζικα εστιατόρια, δοκιμάστε τη μαγειρική τους. Αν όχι, βρείτε με τη βοήθεια της καθηγήτριας της Οικιακής Οικονομίας μια συνταγή παραδοσιακού ανατολίτικου φαγητού και παρασκευάστε ένα γεύμα!**
- ◆ **Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα της ιαπωνικής πρεσβείας στην Ελλάδα (www.gr.emb-japan.go.jp/portal/el/index.htm) και συγκεντρώστε πληροφορίες για την Ιαπωνία, με έμφαση στα κυριότερα διακριτικά γνωρίσματα του πολιτισμού της (τοπική παράδοση, φαγητά, ενδυμασία κ.ά.).**

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

- Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ
- Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ • ΤΑ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ • ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

**Γιάννης Ψυχοπαίδης, Ο πατέρας
λείπει στη Γερμανία**

Στην ενότητα που ακολουθεί ανθολογούνται λογοτεχνικά κείμενα που έχουν ως θέμα τους την αποδημία, τον καημό της ξενιτιάς, τον ελληνισμό έξω από τα σύνορα, τη Μικρασιατική καταστροφή και την προσφυγιά. Αν και τα ανθολογημένα κείμενα προέρχονται από διαφορετικές περιόδους της ελληνικής λογοτεχνίας (δημοτικό τραγούδι, μεσοπολεμική, μεταπολεμική και σύγχρονη λογοτεχνία) και ποικίλλουν ως προς τα εκφραστικά μέσα και τη γλώσσα που χρησιμοποιούν, έχουν ως κοινό στοιχείο τους τα έντονα συναισθήματα που εκφράζουν. Τα συναισθήματα αυτά οφείλονται στην οδυνηρή απώλεια που οι ήρωες των κειμένων βιώνουν. Τα κείμενα που ακολουθούν μας δείχνουν -και ίσως μας διδάσκουν- ότι η έννοια της πατρίδας δεν είναι

**κάτι το γενικό και αφηρημένο.
Αντίθετα, πρόκειται για κάτι το
συγκεκριμένο και απτό: για τα
βιώματα της παιδικής μας ηλικίας,
τα συγγενικά μας πρόσωπα, τους
φίλους μας, τη μητρική μας γλώσ-
σα, το οικείο φυσικό τοπίο, τους
γλυκούς καρπούς της γης.**

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Τα ταξίδια σε ξένες χώρες, η αποδημία, ο εκπατρισμός, η μετανάστευση είναι από τα αρχαία χρόνια ως τον εικοστό αιώνα χαρακτηριστικά φαινόμενα της ελληνικής κοινωνικής ζωής. Η απομάκρυνση του Έλληνα από την πατρίκη γη όχι μόνο δεν τον κάνει να ξεχάσει τον τόπο του, αλλά, αντίθετα, γεννά μέσα του τη νοσταλγία (νόστος + άλγος), τον πόθο του γυρισμού, τον οποίο εκφράζει με τα τραγούδια. Στην κατηγορία των «τραγουδιών της ξενιτιάς» ανήκουν τα παρακάτω δημοτικά τραγούδια, τα οποία εκφράζουν τις δύο πλευρές του πόνου: στο πρώτο τραγούδι ο ξενιτεμένος περιγράφει τους

**καημούς και τις στερήσεις που
βιώνει στην ξενιτιά, ενώ στο
δεύτερο η αγαπημένη του εκφράζει
την απόγνωση και τη θλίψη που της
προξενεί ο ξενιτεμός του άντρα της.**

Θέλω να πα στην ξενιτιά

Θέλω να πα στην ξενιτιά να
κάμω τριάντα ημέρες
και η ξενιτιά με γέλασε
και κάνω τριάντα χρόνους.
Περικαλώ σε, ξενιτιά,
αρρώστια μη μου δώσεις.
Η αρρώστια θέλει πάπλωμα,
θέλει παχύ στρωσίδι,
θέλει μανούλας γόνατα,
θέλ' αδερφής αγκάλες,
θέλει πρώτες ξαδέρφισσες
να κάθονται κοντά σου,
θέλει και σπίτι να είν' πλατύ,
να στρώνει, να ξιστρώνει.

Όσο 'χει ο ξένος την υγεία,
ούλοι τον αγαπάνε.
Μα 'ρθε καιρός κι αρρώστησε
βαριά για να πεθάνει·
κι ο ξένος αναστέναξε
και η γης αναταράχτη:
– Να είχα νερ' απ' τον τόπο μου
και μήλ' απ' τη μηλιά μου,
σταφύλι ροδοστάφυλο
απ' την κληματαριά μου.

*Το δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς,
επιμέλεια G. Saunier, Ερμής*

Ξενιτεμένο μου πουλί

Ξενιτεμένο μου πουλί
και παραπονεμένο,
η ξενιτιά σε χαίρεται κι
εγώ 'χω τον καημό σου.
Τι να σου στείλω, ξένε μου,
τι να σου προβοδίσω;*
Μήλο αν σου στείλω σέπεται,*
τριαντάφυλλο μαδιέται,
σταφύλι ξερωγιάζεται,
κυδώνι μαραγκιάζει.*
Να στείλω με τα δάκρυα μου
μαντίλι μουσκεμένο,
τα δάκρυα μου είναι καυτερά,
και καίνε το μαντίλι.
Τι να σου στείλω, ξένε μου,
τι να σου προβοδίσω;

* να σου προβοδίσω: να σου δώσω
αποχαιρετιστήριο δώρο * σέπεται:
σαπίζει * μαραγκιάζει: μαραίνεται

Σηκώνομαι τη χαραυγή,
γιατί ύπνο δεν ευρίσκω,
ανοίγω το παράθυρο,
κοιτάζω τους διαβάτες,
κοιτάζω τις γειτόνισσες
και τις καλοτυχίζω,
πώς ταχταρίζουν* τα μικρά
και τα γλυκοβυζαίνουν.
Με παίρνει το παράπνο,
το παραθύρι αφήνω,
και μπαίνω μέσα, κάθομαι,
και μαύρα δάκρυα χύνω.

Ν.Γ. Πολίτη, *Δημοτικά τραγούδια,*
Γράμματα

*ταχταρίζουν: χορεύουν στην
αγκαλιά

**Γιώργος Σικελιώτης,
Γυναίκα στο παράθυρο**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

θέλω να πα στην ξενιτιά

- 1** Σε ποιες περιπτώσεις, σύμφωνα με το τραγούδι, ο ξενιτεμένος νιώθει εντονότερα την ανάγκη να βρίσκεται κοντά στην οικογένειά του και γιατί;
- 2** Ποια επιθυμία εκφράζει ο ξενιτεμένος λίγο πριν πεθάνει; Σχολιάστε τη.
- 3** Βρείτε σε ποια σημεία του τραγουδιού μιλά ο ξενιτεμένος και

σε ποια ο αφηγητής. Ποιο αισθητικό αποτέλεσμα δημιουργεί αυτή η εναλλαγή;

4 Μελετήστε το δημοτικό τραγούδι που ακολουθεί. Ποιες ομοιότητες έχει με το τραγούδι «θέλω να πα στην ξενιτιά»;

Στα ξένα μην πεθάνω

Παρακαλώ σε, μοίρα μου,
να μη με ξενιτέψεις,
πάλι και ξενιτέψεις με,
στα ξένα μην πεθάνω,
γιατί είδα με τα μάτια μου
τα ξένα πώς τα θάφτουν,
δίχως λιβάνι και κερί,
δίχως παπά και ψάλτη
κι αλάργα από την εκκλησιά.

Το δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς,
επιμέλεια G. Saunier, Ερμής

Ξενιτεμένο μου πουλί

1 Το τραγούδι οργανώνεται σε δύο στροφικές ενότητες. Ποιο πρόσωπο μιλά και ποιο πρόβλημα εκθέτει στην καθεμιά από αυτές;

2 Βρείτε και μελετήστε στην πρώτη ενότητα το σχήμα της αντίθεσης και το σχήμα της επανάληψης. Ποιο αισθητικό αποτέλεσμα δημιουργούν;

3 Ποια συγγενική σχέση νομίζετε ότι έχει το πρόσωπο που μιλά με τον ξενιτεμένο; Αιτιολογήστε την άποψη σας κάνοντας αναφορές σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ **Απευθυνθείτε στη Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού (Αχαρνών 417, τηλ. 210 2597533, <http://www.ggae.gr>), προκειμένου να βρείτε πληροφορίες και στοιχεία σχετικά με τους Έλληνες που ζουν και εργάζονται σήμερα στο εξωτερικό. Εξετάστε με ποιον τρόπο διατηρούν τους δεσμούς τους με την πατρίδα τους.**
- ◆ **Αν έχετε στην οικογένεια ή στο φιλικό σας περιβάλλον ανθρώπους που υπήρξαν ή είναι μετανάστες, συνομιλήστε μαζί τους για να μάθετε τις συνθήκες ζωής τους, τον τρόπο με τον οποίο διατηρούν την παράδοση τους και την οργάνωση τους σε κοινότητες.**

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

Ο Κάσπαρ Χάουζερ στην έρημη χώρα

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το τρίτο κεφάλαιο του μυθιστορήματος Το διπλό βιβλίο (1976) του Δημήτρη Χατζή. Το πρόσωπο που αφηγείται είναι ο Κώστας, ένας φτωχός Έλληνας μετανάστης που ζει και εργάζεται ως βιομηχανικός εργάτης στη Γερμανία, στη δεκαετία του 1960. Στο απόσπασμα διηγείται τι κάνει τα βράδια, όταν έχει τελειώσει τη δουλειά του στο εργοστάσιο (το ΑΟΥΤΕΛ, ένα εργοστάσιο που κατασκευάζει λάμπες αυτοκινήτων) και επιστρέφει στο φτωχικό δωμάτιο του, στο σπίτι της Φράου Μπάουμ. Σε κάποια σημεία του

αποσπάσματος ο Κώστας απευθύνεται σ' ένα άλλο πρόσωπο-το πρόσωπο αυτό είναι ένας συγγραφέας που θέλει να γράψει την ιστορία της ζωής του Κώστα.

Mα να πάω το πρωί στο εργοστάσιο παίρνω το μετρό, παίρνω και λεωφορείο, αλλιώς δεν προφταίνω. Το βράδυ όμως άμα σκολάσω, πάω με τα πόδια, χειμώνα και καλοκαίρι. Για να φτάσω στο σπίτι πρέπει να περάσω από το κέντρο της πόλης, τη μεγάλη τη λεωφόρο, με τις ρεκλάμες,* τα καταστήματα, τα μπαρ, τις βιτρίνες. Τα φώτα της έχουν ανάψει. Κι αν θέλεις να ξέρεις, εγώ πολύ τ' αγαπάω τα φώτα της πόλης. Περισσότερο από

*ρεκλάμα: φωτεινή διαφήμιση

τον ήλιο της μέρας. Είναι, λέω κάποτε με το μικρό το μυαλό μου, τα νέα μας μάτια, του δικού μας του κόσμου του σημερινού. Τα ηλεκτρικά τα φώτα τα βλέπουν καλύτερα.

Η λεωφόρος έρχεται κάθετα στη Μύλλερ-στράσσε που βρίσκεται το κατάστημα το δικό μας. Περνώντας αποκεί στέκομαι μια στιγμή και κοιτάζω πάλι τη βιτρίνα του – κάθε βράδυ την κοιτάζω. ΑΟΥΤΕΛ απάνω με νέον* και μέσα στη βιτρίνα του όλες οι λάμπες που φκιάχνουμε, μικρές και μεγάλες, αναμμένες γύρω γύρω σαν να 'ναι κανένα χριστουγεννιάτικο δέντρο. Στέκομαι

*νέον: (γαλλική λέξη) χημικό στοιχείο της ομάδας των ευγενών αερίων που λειτουργεί ως μέσο φωτισμού

και τις κοιτάζω. Σκέφτομαι πως όλες οι λάμπες αυτές, όλες όσες έρχονται σ' αυτό το κατάστημα, μικρές και μεγάλες, κόκκινες, άσπρες ή πράσινες, έχουν όλες περάσει από τις δικές μου τις πλάτες. Κοιτάζω, λοιπόν, σαν να κοιτάζω, να ψάχνω μέσα τον εαυτό μου. Κάπου, λέω, πρέπει να βρίσκεται μέσα κι αυτός. Κάνω πάλι λογαριασμούς. Δέκα δεκαπέντε εργοστάσια μας δίνουν τα προϊόντα τους έτοιμα για να γίνει ένα λαμπάκι των δύο κηρίων.* Είμαστε δηλαδή διακόσιες χιλιάδες άνθρωποι. Βάλε και τις πρώτες ύλες – είμαστε όλος ο κόσμος μέσα σ' αυτό το λαμπιόνι των δύο κηρίων. Και μας χωράει. Το 'δα σ' ένα φιλμ την

*κηρίο: μονάδα μέτρησης της έντασης του ηλεκτρικού φωτός

περασμένη βδομάδα, που πήγαμε
σινεμά με κάτι Ρωμιούς. Μας έδει-
χναν μια στάλα νερό κι εκατομμύ-
ρια μικρόβια μέσα. Στέκομαι, λοι-
πόν, και γω κάθε βράδυ μπροστά
σ' αυτή τη βιτρίνα. Από μέσα το
δικό μου το μικροβιάκι πρέπει να με
βλέπει κολοσσό σε τεράστια μεγέ-
θυνση. Απέξω βλέπω τον εαυτό
μου στην πραγματική του διάσταση
μέσα σ' αυτό το μίνι λαμπιόνι.

Αφήνω το κατάστημα, μπαίνω
στη λεωφόρο.

Στην αρχή που πρωτόρθα – τα
ίδια με το ΑΟΥΤΕΛ – νόμιζα τότε
πως έχει πολλά να χαζέψει κανένας
στη λεωφόρο. Περίμενα δηλαδή
κάθε βράδυ πως κάτι θα γίνει. Τώρα
το ξέρω βέβαια το λάθος μου. Εδώ
ποτέ δε γίνεται τίποτα. Δεν έχει
ποτέ φασαρία, καβγάδες, να γίνει
αναστάτωση, ταραχή. Σπάνια,

**Βλάσης Κανιάρης, *Εγκατάσταση*
από την περιοδεύουσα έκθεση στη
Δυτική Γερμανία
«Gastarbeiter - fremdarbeiter»**

σπανιότατα κανένα δυστύχημα μόνο. Όλα πάνε με την ίδια τάξη που πήγαν και χτες – σαν να 'ναι κάπου μια αόρατη τροχαία που τα 'χει βάλει στη ρέγουλα*: Τάκα-τάκα στο εργοστάσιο. Τίκι-τίκι, τίκι-τίκι το ρολογάκι στη λεωφόρο.

*ρέγουλα: τάξη, ευταξία, μέτρο

**Βάζω τα χέρια μου και τα δυο
στις τσέπες του παντελονιού μου,
με το σακάκι πίσω ανασηκωμένο -
κακή συνήθεια μου λένε και δεν την
κόβω- παίρνω τη λεωφόρο, την
περπατάω, με το κεφάλι σκυμμένο,
σαν κάτι να ψάχνω να βρω.**

**Άνθρωποι, κόσμος πολύς,
περνάνε δίπλα μου, πάνε μαζί μου.
Και πάω και γω – ο δρόμος μάς
πάει, η λεωφόρος, κάτω απ' τα
φώτα της. Τους κοιτάζω. Όλοι τους,
λέω, πηγαίνουνε κάπου, έχουνε
κάπου να πάνε. Εγώ είμαι εδώ, στη
λεωφόρο, στην άσφαλτο, περισσό-
τερο απ' όλους. Δε με περιμένει κα-
νένας εμένα, δεν έχω πουθενά που
να θέλω να πάω, να γυρίσω κάπου.
Σαν να 'ναι το σπίτι μου εδώ, εδώ κι
η πατρίδα μου, το κανένα σπίτι
μου, η καμιά μου πατρίδα. Λένε στο
καφενείο και για τους άλλους – πως**

ξένοι γινήκαμε όλοι στις μεγάλες αυτές πολιτείες. Αν είναι έτσι, λέω τότες εγώ – εγώ, λοιπόν, πρέπει να 'μαι ο πιο γνήσιος πολίτης της πολιτείας των ξένων, ο ιθαγενής. Και να φροντίσεις εσύ, κύριε συγγραφέα, να μου βάλουνε κάποτε και μια πλάκα* στο σπίτι της Φράου Μπάουμ, από την πίσω μεριά, της αυλής, πως εδώ κατοίκησε κάποτε ο ξενότερος απ' όλους τους ξένους της πολιτείας των ξένων.

Δ. Χατζής, *Το διπλό βιβλίο,*
Το Ροδακιό

*πλάκα: επιτύμβια πλάκα, η μαρμάρινη πλάκα που τοποθετείται σε τάφο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Για ποιους λόγους ο Κώστας αισθάνεται μεγάλη ψυχική και κοινωνική αποξένωση;

2 Τι είναι αυτό που κάνει τον Κώστα να παρομοιάζει τον εαυτό του, τώρα που ζει κι εργάζεται στη Γερμανία, με ένα «μικρόβιο»;

3 Στο τέλος του αποσπάσματος ο Κώστας συμπυκνώνει με ειρωνικό τρόπο το νόημα της ζωής του στη φράση: «[...] εδώ κατοίκησε κάποτε ο ξενότερος απ' όλους τους ξένους της πολιτείας των ξένων». Τι πιστεύετε ότι προκάλεσε αυτή την πικρή διαπίστωση του Κώστα;

4 Ο Κώστας είναι ένα απλοϊκό πρόσωπο, με λαϊκή καταγωγή. Εντοπίστε λέξεις και φράσεις του κειμένου στις οποίες φαίνεται αυτό.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ◆ **Δείτε το εικαστικό έργο του Βλάση Κανιάρη και εξηγήστε τη σύνδεση του με τη ζωή του Κώστα, όπως αυτή περιγράφεται στο απόσπασμα του Δ. Χατζή.**

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

Η επιστροφή του Αντρέα

Το μυθιστόρημα του Ηλία Βενέζη Γαλήνη (1939) έχει ως θέμα του την εγκατάσταση μιας ομάδας προσφύγων στην Ανάβυσσο της Αττικής, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922. Στον αγώνα για επιβίωση σε έναν άγνωστο και άγονο τόπο η ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο συνυπάρχει με τη νοσταλγία για τις χαμένες πατρίδες και την αγωνία για την τύχη εκείνων που έμειναν κρατούμενοι στα καταναγκαστικά τάγματα εργασίας της Ανατολής. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, ο Αντρέας, που γύρισε σώος ύστερα από δεκατέσσερις μήνες ομηρίας, κρύβει την πικρή αλήθεια από τη μάνα του Άγγελου, του φίλου του

που πέθανε πριν να χαρεί τη μέρα της επιστροφής.

Πλησιάζανε οι Φωκιανοί* λαχωνιασμένοι, στο απάνω χωριό, που είχαν οι άλλοι πρόσφυγες, οι Ανατολίτες, όταν σταματήσανε μονομιάς.

Ένας, μονάχος, ολομόναχος άνθρωπος πρόβαλε στο μονοπάτι. Είχε σκεπασμένο με τσουβάλια το κορμί του, το πρόσωπο του ήταν κίτρινο, ήταν ολομόναχος κι από πίσω του τρέχανε σκυλιά και τον γάβγιζαν, κι από πίσω του ήταν οι λόφοι.

*Φωκιανοί: πρόσφυγες από το χωριό Φωκές της Μικράς Ασίας. Έχτισαν στην Ανάβυσσο το σημερινό συνοικισμό Νέα Φώκεια

**Σκιά θανάτου σκέπασε μονομιάς
το κοπάδι των Φωκιανών, ώσπου
μια φωνή είπε με δέος:**

– Αυτό είναι!

**Κι ολοένα «αυτό» ερχόταν, μαζί
με τα σκυλιά και με τους λόφους.
Ύστερα ακούστηκε ένα μούρμουρο
κι ύστερα ακούστηκε η φωνή του
ξένου:**

– Η μητέρα μου είναι εδώ;...

**Τότε, αναγνωρίζοντας τη φωνή
του, όλο το κοπάδι έπεσε πάνω
του, φωνάζοντας:**

**– Είναι ο Αντρέας! Είναι ο Αντρέας
της κυρά Σοφούλας! Κι ύστερα
άρχισαν να τον πνίγουν στα
ρωτήματα:**

**– Μην είδες τον τάδε; Μην είδες τον
τάδε;**

**Σαν φοβισμένο ζο, κάτω απ' το
κύμα των ανθρώπων, μουρμούριζε,
σαν να ζητούσε έλεος:**

– Δεν ξέρω τίποτα... Δεν ξέρω τίποτα...

Άρχισαν να βαδίζουν προς την Ανάβυσσο, ο αιχμάλωτος όδευε πρώτος και το πλήθος ακολουθούσε. Πλάι του έτρεχε λαχανιασμένος ο γιατρός Βένης.*

– Είναι ακόμα μακριά; ρώτησε ο Αντρέας μια στιγμή το γιατρό, γεμάτος αγωνία! Για όνομα του Θεού! Να φτάσουμε! Να φτάσουμε!

– Θα φτάσουμε, παιδί μου, θα φτάσουμε, έλεγε ο γιατρός. Να τα καλύβια μας, φαίνονται. Μπορείς να λες στους ανθρώπους ένα «ναι» ή ένα «όχι», αν είδες κανένα δικό τους...

Ένα «ναι» ή ένα «όχι» - πόσο απλά, λοιπόν, είναι όλα εδώ...

*γιατρός Βένης: ένα κεντρικό πρόσωπο του μυθιστορήματος

– Η Άννα* ζει; ρώτησε μια στιγμή, μες στην αγωνία του, το αγόρι.

– Ναι, ζει. Εδώ είναι. Εδώ είναι κι η μητέρα του Άγγελου. Μαζί με κείνον δεν ήσαστε, όταν σας πιάσανε;

Τότε το παλικάρι έκανε ένα βίαιο κίνημα, σαν να ξυπνούσε από εφιάλτη.

– Τι είπες; λέει βάνουσα στο γιατρό.

– Είπα για τον ανιψιό μου τον Άγγελο. Θα 'ρθει με τ' άλλο βαπόρι;

Η φωνή που ρωτά είναι ήσυχη, γαλήνια – πώς γίνεται, λοιπόν, να ρωτούνε μ' αυτό τον απλό τρόπο εδώ οι άνθρωποι κι η φωνή τους να είναι τόσο ήσυχη;

– Θα 'ρθει με τ' άλλο βαπόρι; επιμένει η φωνή.

Πάλι.

– Θα 'ρθει λοιπόν;

*Άννα: η κόρη του γιατρού

**Κι η σκληρή φωνή του αγοριού, σχεδόν άγρια, αδύνατη πια να κρατηθεί, τινάζεται σπαράζοντας:
– Ε, όχι! Δε θά 'ρθει! Δε θά 'ρθει!
Μη με ρωτάτε πια! φώναζε απελπισμένα.**

Κάθισε απότομα καταγής κι έκλεισε το πρόσωπο του με τις χούφτες του. Όλοι, τότε, κάνανε ένα βουβό κύκλο πάνω από κείνο το φάντασμα.

– Για ποιον λέει; ρωτούσαν σιγανά.

Μα ο γιατρός τους παρακάλεσε ν' αραιώσουν τον κύκλο, να πάρει αέρα το παιδί. Γονάτισε πλάι του κι έπιασε το μέτωπο του, σαν να ήθελε να δει αν έχει πυρετό.

Ύστερα έσκυψε ακόμα πιο πολύ στ' αυτί του αγοριού, ικετεύοντας:

– Η μητέρα του, να μη μάθει τίποτα, του ψιθύρισε τρέμοντας από ταραχή. Θα πρέπει να περιμένει.

**Κι ο Αντρέας χαμήλωσε το κεφάλι, πιο ήσυχος λίγο, στη γη.
– Ναι, δε θα μάθει.**

*** * ***

[...] Γύρισε σαν άρρωστος, ένα αληθινό πτώμα στο καλύβι τους. Έτσι γίνεται κάθε μέρα. Είναι ένα φοβερό καθήκον που επαναλαμβάνεται, στερεότυπα, κάθε βράδυ, σαν κοντεύει να πέσει η νύχτα. Στην αρχή, τις πρώτες μέρες του γυρισμού του, ήταν τόσο μαρτυρικό, που κοίταζε πώς να το ξεφύγει. Ύστερα σιγά σιγά το συνήθισε, το είδε σαν χρέος. Όλα τα συνηθίζει κανείς. Συνηθίζει να ψάχνει μες στον εαυτό του κι άξαφνα να βλέπει πως είναι τόσο γυμνός και τόσο έρημος, σαν ν' αρχίζει μόλις, πρώτος απάνω στη γη, την ιστορία του ανθρώπου, μόλις και μόνος. Συνηθίζει να μην πιστεύει σε τίποτα και να μην ονειρεύεται,

δηλαδή, να απογυμνώνεται από
καθετί που μας συμφιλιώνει με τους
ανθρώπους και με τη ζωή. Συνηθίζει
και να σκοτώνει, τον εαυτό του, άλ-
λους – κι όλα μέσα του να σωπαί-
νουν, και ο φόβος και η φαντασία
και ο έλεος.* Όλα, λοιπόν, είναι μια
απλή υπόθεση βαθμού, ως πού θα
πέσεις. Έτσι συνηθίζεις κι αυτό, να
κάθεσαι να λες κάθε μέρα ιστορίες

Από την ταινία 1922
του Νίκου Κούνδουρου

*έλεος: το έλεος, η ανθρωπιά

σε μια μητέρα για ένα παιδί που δεν είναι πια να γυρίσει.

«Η μητέρα του να μη μάθει τίποτα», του είχε ξαναπεί ικετευτικά ο γερο-Βένης. «Μπορεί να περιμένει όλα τα χρόνια που της μένουν ακόμα και να μη λυγίσει. Αλλά να μην έχει να περιμένει – αυτό δεν το μπορεί».

Και για να μη μάθει κείνη η μητέρα τίποτα, ο Αντρέας κάθισε και της είπε μια ιστορία. Ήταν ένα παραμύθι όλο χρώμα και συγκίνηση, γεμάτο από καλοσύνη για δυο παιδιά που βρεθήκανε μες στο μπουρίνι του πολέμου, γεμάτο από ιερή ευγνωμοσύνη κι από θερμά δάκρυα.

– Ο Άγγελος θά 'ρθει με την άλλη αποστολή, ή με την άλλη, την άλλη. Θά 'ρθει – ήταν ο πρώτος λόγος που είπε στη μητέρα του φίλου του.

Κι ύστερα σαν ξεμοναχιαστήκανε, το ίδιο βράδυ, στο δωμάτιο της, η θεία Μαρία τον έβαλε και της είπε απ' την αρχή όλα, ένα ένα, πώς πέρασαν στην αιχμαλωσία, όλες οι μέρες τους, δεκατέσσερις μήνες.

Ήταν κι η δική του η μητέρα πλάι του, η θεία Σοφία. Ν' ακούσει και κείνη το παραμύθι και τίποτα άλλο να μη μάθει ποτέ. Αυτοσχεδιάζε τα γεγονότα, οι σκληρές γραμμές σβήνανε μες στο παραμύθι, έτσι όπως γίνεται στα παραμύθια με τους δράκους και με τα θεριά που τα λες μια νύχτα σ' ένα παιδί, να το αποκοιμίσεις. Η νύχτα είναι ήσυχη, πλάι εκεί κάθεται ένας μικρός άγγελος και χύνει το φως του προσώπου του απάνω στα μάτια του παιδιού, περιμένοντας νά 'ρθει η ώρα και να τα σφαλίσει. Όλα είναι ήμερα, οι δράκοι και τα θεριά σιγά σιγά σβήνουν μες σε

τούτο το θερμό φως, μπερδεύονται, παίρνουν σχήματα απροσδιόριστα, το παιδάκι χαμογελά και τα μάτια αργά αργά βασιλεύουνε. Το παιδάκι αποκοιμήθηκε. Η ειρήνη να είναι μαζί του. Μια μητέρα πρέπει ν' αποκοιμηθεί. Ο Θεός να είναι μαζί της.

Έλεγε, λοιπόν, το παραμύθι που είπε ο Αντρέας στη θεία Μαρία:

«Στο δρόμο που πηγαίνανε, λέει, στη μεγάλη πορεία για το εσωτερικό της Ανατολής, περπατούσανε όλο μέσα σε μεγάλα δάση, ανάμεσα σε καταρράχτες και σε σκιερά φαράγγια. Επειδή δεν είχανε δάση στα μέρη τους, εξόν απ' τα δάση των ελιών, ήτανε πλημμυρισμένοι από έναν αλλόκοτο φόβο, μια παράξενη γοητεία. Παράξενα πουλιά πετούσαν αποδώ και αποκεί, αλλόκοτα χρώματα και το βράδυ σαν έπεφτε ο ήλιος, οι σκιές μεγάλωναν και

χάνονταν σ' ένα βάθος, όπου σταματούσε η ματιά του ανθρώπου. Στρατοπεδεύανε όπου τους έβρισκε η νύχτα, μες στα δάση και μες στα σκιερά φαράγγια. Σαν έβγαιναν τα πρώτα άστρα πάνω στον ουρανό, το δάσος άρχιζε να ταράζεται απ' τις άγριες φωνές των θηριών που ξεμπουκέρνανε απ' τις φωλιές τους, να βρουν τη λεία τους. Οι αιχμάλωτοι δε φοβούντανε τότε, γιατί ανάβανε μεγάλες φωτιές που τους προστατεύανε. Οι φλόγες πετούσαν αψηλά και τα κλωνιά των αιωνόβιων δέντρων γέρνανε αποπάνω τους, σαν μια επίκληση στην ιερή φλόγα, να τα πάρει και να ησυχάσουνε, γιατί πολύ έζησαν και πολύ επερίμεναν. Τα θηριά, τότε, δεν κοντεύανε, μονάχα τις φωνές τους ακούγανε. Όσπου κι αυτές, όσο η νύχτα προχωρούσε, σιγά σιγά αδυνάτιζαν. Αδυνάτιζαν

ώσπου γίνονταν ένα σιγανό βογκητό, σιγανό και σχεδόν ανθρώπινο, που δενόταν πάνω στα φύλλα και στους σκληρούς κορμούς, πάνω στον αγέρα και στους ανθρώπους για να τους αποκοιμίσει.

Έτσι γινόταν τις νύχτες. Τις μέρες, στην πορεία, τους σταματούσαν σε καθαρά τρεχάμενα νερά και πίνανε, σε στάνες και σε καλύβες.

Οι χωριάτες τους φιλεύανε ψωμί σταρένιο και γάλα, ύστερα βγαίναν στις πόρτες, και τους ευχόντανε ο Θεός να είναι μαζί τους, στο δρόμο τους. Αυτοί οι χωριάτες δεν ξέρανε αν ήταν πόλεμος ή αν τελείωσε, δεν ξέρανε τίποτα. Ξέραν μονάχα πως άνθρωποι τους ζητούσαν ψωμί και το δίνανε με την απλότητα που έχουν όλες οι μεγάλες πράξεις.

Μια βραδιά νυχτώθηκαν σ' ένα χωριό, σκαρφαλωμένο σ' ένα

βουνό γεμάτο πεύκα. Αποκεί, στο μεγάλο εκείνο ύψος, ήταν η τελευταία φορά που είδανε τη θάλασσα.

Έπεφτε ο ήλιος όταν κάποιος γύρισε πίσω και την είδε. Ήταν ένα μακρινό γαλανό στρώμα, μια λουρίδα που μόλις ξεχώριζε μέσα απ' τ' άνοιγμα του βουνού.

“Παιδιά”, είπε τότε ο σύντροφός τους. “Η θάλασσα”.

Όλοι, τότε, γύρισαν προς τη φευγαλέα γραμμή, που σε λίγο θα χανότανε για πάντα απ' τα μάτια τους. Την κοιτάζανε. Είχε αγέρα και κει κάτω θα ήταν ταραγμένη η θάλασσα και τα κύματα θ' ανεβοκατέβαιναν, το ένα πίσω απ' τ' άλλο. Τα υποπτευόντανε. Μα στα μάτια τους, που μέναν στυλωμένα εκεί, δεν έφτανε μήτε η ελάχιστη κίνηση. Τίποτα. Το πέλαγο έμενε έτσι ακίνητο, με τις μεγάλες ραβδωτές

γραμμές που θα ήταν τα κύματα, έτσι ακίνητα γιατί βαρέθηκαν.

Αυτό στάθηκε η μοναδική τους πίκρα, ύστερα από τόσες μέρες πορεία. Μα σαν μπήκανε στο χωριό του δάσους οι γυναίκες τρέξανε να τους φιλέψουν. Τους βαλαν σε μια μεγάλη καλύβα, τους φέρανε ζεστό σπιτίσιο τραχανά και φάγανε, τους φέραν και δαδιά και τ' ανάψανε, γιατί η νύχτα ήταν κρύα. Με τον Άγγελο, πλαγιαζαν, ο Αντρέας, πάντα μαζί μαζί αγκαλιασμένοι, έναν ύπνο μακάριο και ατάραχο.

– Μα κείνοι οι άνθρωποι δεν ξέρουν, λοιπόν, τίποτα απ' τον πόλεμο; ρωτούσε η θεία Μαρία συγκινημένη.

– Α, όχι, δεν ξέραν τίποτα εκεί πάνω, της έλεγε ο Αντρέας. Δεν ξέραν τίποτα, σαν να τους είχαν ξεχάσει μες στην ερημιά τους οι

άλλοι άνθρωποι. Σαν να τους είχε ξεχάσει κι ο ίδιος ο Θεός τους. Έμειναν απλοί και καλοί. Ζούσαν με τα πρόβατα τους και με τα γεννήματα που τους έδινε η καλή γη, που τη βρέχαν με τον ιδρω τους. Κι έτσι που ξεπέφτανε, άξαφνα, τούτοι οι δυστυχισμένοι μες στην ειρήνη τους, ήτανε σαν πλάσματα που τα έστελνε ο προφήτης για να δοκιμάσει αν η καρδιά τους έμεινε πάντα καθαρή κι αλέκιαστη».

Οι δυο μητέρες, του Αντρέα και του Αγγελου, κάθουνταν εκεί και κλαίγανε, όσο ξετυλιγότανε το παραμύθι. Ήταν δάκρυα που χύνονταν από ευγνωμοσύνη προς τον άνθρωπο, γιατί έμεινε καλός.
– «Όταν τελείωσε η πορεία, πιάσαμε δουλειά στα τρένα, συνέχισε. Αδειάζαμε βαγόνια φορτωμένα με

γεννήματα. Μια εύκολη δουλειά.
Ύστερα μας πήγαν σ' ένα χωριό.
Ήταν χειμώνας πια κι είχε πέσει το
πρώτο χιόνι. Σε κείνο το χωριό, μια
μέρα, μέσα στο θολάμι που σταλιά-
ζαμε, ήρθε και μας βρήκε ο Κιαμήλ
μπέης, ένας γιατρός. Μας τράβηξε
αποκεί μέσα και μας έδωσε ζεστά
ρούχα. Μας ρώτησε τι κάναμε στην
πατρίδα μας και του είπαμε πως
πηγαίναμε ακόμα στο Γυμνάσιο.
Ήταν και κείνος νέο παιδί, ότι* είχε
τελειώσει τις σπουδές του κι
ήμαστε οι τρεις σαν αδέρφια.

Ύστερα φύγαμε πάλι αποκεί και
πιάσαμε δουλειά σ' ένα τσιφλίκι.*
Ήταν ήμερα εκεί, σαν να μην ήταν
πόλεμος. Μπορούσαμε να κάνουμε

* ότι: μόλις * τσιφλίκι: αγρόκτημα
πολύ μεγάλης έκτασης το οποίο
καλλιεργούσαν εργάτες γης

την προσευχή μας αν θέλαμε, μπορούσαμε να τραγουδούμε, κανένας δε μας εμπόδιζε. Όταν ερχονταν οι αφέντες να κυνηγήσουν αγριογούρουνα, μας παίρναν και μας μαζί τους μες στο ρουμάνι.* Εκεί, σε κείνη την ήσυχη γωνιά, μας βρήκε η ειρήνη. Εμένα με πήρε η πρώτη απο-στολή για την Ελλάδα. Ο Άγγελος θα ερχόταν με την άλλη, ή με την άλλη».

Σαν αποχαιρετιστήκανε, λέει, με τον Άγγελο, ο τελευταίος λόγος εκείνου ήταν νά 'ρθει στη μητέρα του και να της φέρει χαιρετίσματα. Πήγανε, λέει, μαζί με τον Άγγελο πάνω απ' τον τάφο ενός συντρόφου τους, που είχε πεθάνει ήσυχα μια απ' τις τελευταίες μέρες του καλοκαιριού. Δεν είχε τίποτα,

*ρουμάνι: δασώδης περιοχή

μονάχα μια ανεξήγητη μελαγχολία, που εκείνοι δεν την καταλαβαίνουν. Τον είχανε θάψει εκεί κοντά, σ' ένα ρέμα, κάτω από μια λεύκα. Οι ροδοδάφνες γέρναν τα κλώνια τους πλάι και σαν έπαιρνε να βραδιάσει του κάναν σκιά. Εκεί που πήγε ο Αντρέας ν' αποχαιρετίσει, για τελευταία φορά, τον πεθαμένο φίλο τους, εκεί, πάνω απ' τον τάφο του, αποχαιρετιστήκανε και με τον Άγγελο. «Να πας στη μητέρα μου χαιρετίσματα και να της πεις πως είμαι καλά και δε θ' αργήσω».

.....

Έτσι τελείωσε το παραμύθι. Ο Αντρέας φοβόταν πως δε θα τον πιστεύανε οι δυο μητέρες. Οι εφημερίδες ήταν γεμάτες από φοβερές αφηγήσεις. Στόμα με στόμα το έπος της Ανατολής προσπαθούσε να

σχηματισθεί, μέσα στη φαντασία των ανθρώπων, που δεν το έζησαν.

Γι' αυτό ο Αντρέας φοβόταν πως η θεία Μαρία δε θα τον πίστευε. Μα φαίνεται ήταν ζεστή η φωνή του. Κι έπειτα πάσχει κανείς μονάχα για να ελπίζει. Είναι, ίσως, αυτό, η πιο καθαρή συνείδηση του μέλλοντος.

– Πόσο διαφορετικά τα φανταζόμαστε τα πράγματα εμείς εδώ, του είπε μονάχα η μητέρα του φίλου του.

Γιατί έλεγε ο κόσμος...

– Ο κόσμος έχει φαντασία, της αποκρίθηκε. Το κακό είναι πως δεν μπορούσαμε να σας γράψουμε.

Αλλιώς θα ξέρατε...

– Ναι, είπε εκείνη. Η σιωπή ήταν φοβερή.

Η. Βενέζης, *Γαλήνη*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Στο πρώτο μέρος του αποσπάσματος εμφανίζεται, ύστερα από πολύμηνη αιχμαλωσία, ένας νέος από το χωριό των Φωκιανών προσφύγων. Βρείτε τα στοιχεία που αποδίδουν την εξωτερική του εμφάνιση και συνδυάστε τα με εκείνα που αναφέρονται στην ψυχολογική του κατάσταση.

2 Γιατί ο αφηγητής ονομάζει «παραμύθι» την ιστορία που διηγείται ο Αντρέας στη θεία Μαρία; Πώς αιτιολογεί αυτόν το χαρακτηρισμό;

3 «Μα κείνοι οι άνθρωποι δεν ξέραν, λοιπόν, τίποτα απ' τον πόλεμο;»: Γιατί η θεία Μαρία κάνει αυτή την ερώτηση; Ποια είναι η

συμπεριφορά αυτών των ανθρώπων; Βρείτε και σχολιάστε τις φράσεις που αναφέρονται στο συγκεκριμένο θέμα.

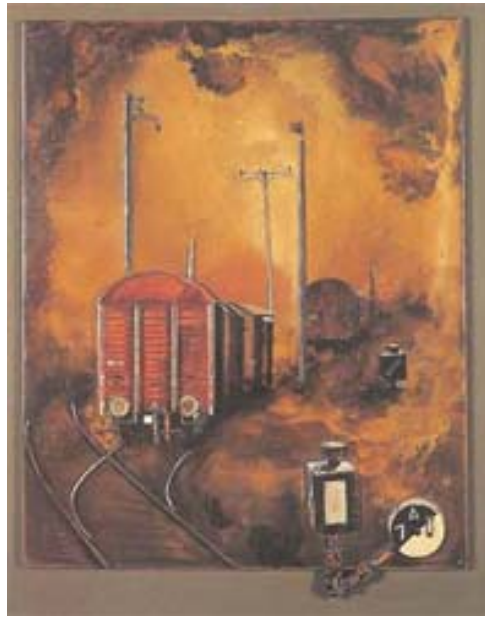
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ Επισκεφθείτε το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών (Κυδαθηναίων 11, Πλάκα, τηλ. 210 3239225, <http://users.otenet.gr/~kms/>), με σκοπό να δείτε και να συγκεντρώσετε υλικό (φωτογραφίες, κείμενα, έγγραφα κ.ά.) για τους Μικρασιάτες πρόσφυγες και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν όταν ήρθαν στην Ελλάδα.

ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΜΠΡΕΧΤ

Για τον όρο «μετανάστες»

Ο σημαντικός Γερμανός συγγραφέας Μπέρτολτ Μπρεχτ (1898-1956) έγραψε το ποίημα αυτό το 1937, όταν ζούσε ως αυτοεξόριστος στη Σκανδιναβία, κατατρεγμένος από τη χιτλερική εξουσία. Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος δεν είχε ακόμη ξεσπάσει, αλλά το ναζιστικό καθεστώς είχε ήδη δώσει δείγματα του βίαιου και απάνθρωπου προσώπου του με την άγρια καταδίωξη των Εβραίων και των αντιφρονούντων Γερμανών. Πολλοί δημοκρατικοί καλλιτέχνες και διανοούμενοι διώχτηκαν ή αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, για να γλιτώσουν από την ηθική και σωματική τους εξόντωση.

Στέλιος Μαυρομάτης, *Τρένο*

Λαθεμένο μου φαινόταν πάντα
τ' όνομα που μας δίνουν:
«Μετανάστες».
Θα πει, κείνοι που αφήσαν
την πατρίδα τους. Εμείς, ωστόσο,
δε φύγαμε γιατί το θέλαμε,
λεύτερα να διαλέξουμε
μιαν άλλη γη. Ούτε
και σε μιαν άλλη χώρα μπήκαμε
να μείνουμε για πάντα εκεί,
αν γινόταν.
Εμείς φύγαμε στα κρυφά. Μας
κυνηγήσαν, μας προγράψανε.

Κι η χώρα που μας δέχτηκε,
σπίτι δε θα 'ναι, μα εξορία.
Έτσι, απομένουμε δω πέρα, ασύχα-
στοι, όσο μπορούμε πιο κοντά
στα σύνορα,
προσμένοντας του γυρισμού τη
μέρα, караδοκώντας το παραμικρό
σημάδι αλλαγής στην άλλην όχθη,
πνίγοντας μ' ερωτήσεις
κάθε νεοφερμένο, χωρίς τίποτα
να ξεχνάμε, τίποτα
ν' απαρνιόμαστε,
χωρίς να συχωράμε τίποτ' απ' όσα
έγιναν, τίποτα δε συχωράμε.
Α, δε μας ξεγελάει τούτη η τριγύρω
σιωπή! Ακούμε ίσαμ' εδώ
τα ουρλιαχτά που αντιλαλούν
απ' τα στρατόπεδα τους. Εμείς
οι ίδιοι
μοιάζουμε των εγκλημάτων τους
απόηχος, που κατάφερε

τα σύνορα να δρασκελίσει.

Ο καθένας μας,
περπατώντας μες στο πλήθος
με παπούτσια ξεσκισμένα,
μαρτυράει την ντροπή
που τη χώρα μας μολεύει.

Όμως κανένας μας
δε θα μείνει εδώ. Η τελευταία λέξη
δεν ειπώθηκε ακόμα.

Μπ. Μπρεχτ, *Ποιήματα*,
μτφρ. Μάριος Πλωρίτης Θεμέλιο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Γιατί ο ποιητής θεωρεί λαθεμένο τον όρο «μετανάστες»; Απαντήστε στην ερώτηση χρησιμοποιώντας τις φράσεις του ποιήματος που υποστηρίζουν την άποψή του.

2 Ο ποιητής μιλάει σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο. Ποιους εκπροσωπεί και ποια είναι η άποψη του για την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί στην πατρίδα τους;

3 «Α, δε μας ξεγελάει... δρασκελίσει». Εντοπίστε την αντίθεση που υπάρχει στο σημείο αυτό και σχολιάστε τη.

4 «Η τελευταία λέξη δεν ειπώθηκε ακόμα». Σήμερα, με την ιστορική γνώση που διαθέτουμε σχετικά με τα γεγονότα που ακολούθησαν την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, πώς θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε αυτήν τη φράση;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ Κάτω από ποιες περιστάσεις της ελληνικής ιστορίας υπήρξαν πολιτικοί πρόσφυγες, δηλαδή άνθρωποι που αναγκάστηκαν να φύγουν από την πατρίδα τους λόγω των πολιτικών τους φρονημάτων; Ποιες οι συνέπειες στην ελληνική κοινωνία από τη φυγή των πολιτικών προσφύγων; (Απευθυνθείτε στον καθηγητή της Ιστορίας για να σας δώσει γενικές κατευθύνσεις στην έρευνα σας.)

Μπέρτολτ Μπρεχτ (1898-1956)

Γερμανός ποιητής και σημαντικός θεατρικός συγγραφέας. Από το 1933 ως το 1947 έζησε αυτοεξόριστος στη Σκανδιναβία και στις ΗΠΑ, εξαιτίας του ναζιστικού καθεστώτος που επικρατούσε στην πατρίδα του. Το καθεστώς αυτό έριξε στην πυρά τα βιβλία του και του αφαίρεσε την ιθαγένεια, κηρύσσοντας τον ανεπιθύμητο στην πατρίδα του. Τα πιο πολλά ποιήματα του συγκεντρώθηκαν στον τόμο *Ποιήματα του Σβένμπορ* (1939) και διακρίνονται για την ανθρώπινη ευαισθησία και τον κοινωνικό τους προβληματισμό.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Γλυκό του κουταλιού

Μεγάλο μέρος της ποίησης του Κύπρου ποιητή Κυριάκου Χααραλαμπίδη απηχεί το ιστορικό γεγονός της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974 και τις κατοπινές δραματικές συνέπειες της κατοχής του μισού σχεδόν νησιού. Ο ίδιος ο Χααραλαμπίδης είναι ένας από τους πρόσφυγες της τουρκικής εισβολής (το χωριό όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε βρίσκεται στην κατεχόμενη περιοχή της Αμμοχώστου). Στο ποίημα «Γλυκό του κουταλιού», που προέρχεται από την ποιητική συλλογή Δοκίμιν (2000), αν και δε γίνονται σαφείς αναφορές σε ιστορικά γεγονότα και γεωγραφικούς τόπους, ο αφηγητής επισκέπτεται

*το πατρικό σπίτι του στην
κατεχόμενη περιοχή και βρίσκει
εκεί την καινούρια ένοικο του
σπιτιού, μια λαϊκή γυναίκα, μάλλον
μεγάλης ηλικίας, της οποίας η
εθνική ταυτότητα δεν αναφέρεται.*

N α ιδώ ποιος είμαι ζύγωσα
και πούθε
το χώμα μου κρατά.

Μπήκα και στάθηκα
στο σπίτι τ' αλμυρό,
σιμά σε λάκκο.

Μια μαντιλοδεμένη μου 'φερε νερό,
μου πρόσφερε γλυκό·
ευχαριστώ την.

Έκοψε και καρπούς από τον Κήπο
του ποθητού σπιτιού μου,
φρούτα λαμπερά
ό,τι λογής, διάχυτα με χείλη

πραγματικά και μέλη εμποτισμένα
στην καλοσύνη της χαράς
αντιδωρήματα.

Της είπα ευχαριστώ,
αναθάρρησα και ζήτησα
το σπίτι μου να ιδώ, αν επιτρέπεται.

«Και βέβαια επιτρέπεται», μου λέει·
«μπορείς να 'ρθεις και
στην κρεβατοκάμαρα».

Μπαίνω, θωρώ τη μάνα μου
στον τοίχο
να με κοιτάει από 'να κάδρο.

Αφήνω
την εντροπή και γύρεψα να πάρω
τη μάνα μου ο δόλιος
απ' την Τροία.*

«Πάρτηνε», λέει αυτή σαν
καλογέλαστη,

«Τι να την κάνω τώρα πια
που ξέρω;
Να πούμε την αλήθεια, τη νομίσαμε
ηθοποιό με κείνη την κοτσίδα
και τα λουλούδια γύρω της
και με τη χάρη
που την ομπρέλα της κρατεί».

* απ' την Τροία: ο ποιητής εδώ εκμεταλλεύεται το γνωστό από την αρχαιοελληνική μυθολογία επεισόδιο της φυγής του Αινεία από την Τροία. Ο Αινείας ήταν ήρωας και από τους σπουδαιότερους υπερασπιστές της πόλης κατά τον Τρωικό πόλεμο. Απελπισμένος από την άλωση της Τροίας, ήταν αυτός που εγκατέλειψε τελευταίος την πόλη. Φεύγοντας, πήρε τον πατέρα του και τα αγάλματα των εφέστιων θεών στους ώμους

Άξιζε βέβαια να προσθέσει
και το χέρι
που γαντοφορεμένο, ραδινό*
σε καναπέ ακουμπούσε·
αλλά τι περιμένεις;

Σάμπως γνωρίζει πόσοι
αιώνες κύλησαν
ίσαμε που να φτάσουμε
στη σύνταξη
γλυκό του κουταλιού; μεγάλο θέμα.

Πάλι καλά που μ' άφησε και μπήκα
στο σπίτι μου το πατρικό
η γυναίκα.

Μη συνεχίσουμε άλλο και αγριέψει.
Το μόνο που εύχομαι:
από καιρού εις καιρό
να 'χω την άδεια της να ξανάβλεπα

*ραδινό: λεπτό και ευλύγιστο,
λυγερό

την όψη τη γλυκιά του

ποθητού μου.

Κ. Χαραλαμπίδης, *Δοκίμιν, Άγρα*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια είναι για τον αφηγητή του ποιήματος η ψυχολογική και συναισθηματική σημασία της επίσκεψης στο πατρικό του σπίτι; Βρείτε και σχολιάστε τους στίχους στους οποίους κυρίως φαίνεται η σημασία αυτή.

2 Σε ποιους στίχους του ποιήματος φαίνεται η σχέση του αφηγητή με τη νέα κάτοικο του πατρικού σπιτιού του; Πώς θα χαρακτηρίζατε αυτήν τη σχέση;

3 Σε ορισμένα σημεία του ποιήματος χρησιμοποιούνται

ασυνήθιστες λέξεις και γλωσσικές διατυπώσεις. Αφού επισημάνετε τα σημεία αυτά, σχολιάστε τη χρήση τους.

4 Συγκρίνετε τις δυο γυναικείες μορφές που παρουσιάζονται στο ποίημα, τη μάνα στη φωτογραφία και την καινούρια ένοικο του σπιτιού.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Πώς υποδέχεται η νέα κάτοικος του σπιτιού τον αφηγητή; Συζητήστε με την καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας για τα έθιμα της φιλοξενίας και για τον τρόπο περιποίησης των ξένων στην παραδοσιακή και στη σύγχρονη κοινωνία.

**Σπύρος Βασιλείου,
*Το γλυκό του κουταλιού***

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

Παλαιότερες μορφές ζωής (συνέχεια από τον 2ο τόμο)

Σωτήρης Δημητρίου, «Πάσχα τ' Απρίλη»	6
Λευτέρης Ξανθόπουλος, «Χρονικό»	22
Άντον Τσέχωφ, «Ένας αριθμός»	28

Ταξιδιωτικά κείμενα

Ζακ Πρεβέρ, «Βγαίνοντας από το σχολειό»...41	41
Νίκος Καζαντζάκης, «Μια Κυριακή στην Κνωσό»	49
Νίκος-Αλέξιος Ασλάνογλου, «Η εξοχική Λευκάδα»	66
Νίκος Κάσδαγλης, «Τόκιο»	75

- Η αποδημία • Ο καημός της ξενιτιάς
- Ο ελληνισμός έξω από τα σύνορα
- Τα μικρασιατικά • Οι πρόσφυγες

Δημοτικά τραγούδια της ξενιτιάς, «Θέλω να πα στην ξενιτιά»	91
«Ξενιτεμένο μου πουλί	93
Δημήτρης Χατζής, «Ο Κάσπαρ Χάουζερ στην έρημη χώρα»	99
Ηλίας Βενέζης, «Η επιστροφή του Αντρέα»	109
Μπέρτολτ Μπρεχτ, «Για τον όρο “μετανάστες”»	131
Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «Γλυκό του κουταλιού»	138

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.